

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 1. LETO IV.

UREJUJE IN IZDAJE

DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. JANUVARIJA 1891.

TISEK
,KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

S.M.

Engl.

Vsebina I. zvezka.

	Stran
1. P. Ladislav Hrovat , c. kr. prof. v p. <i>Sp. F. H.</i>	1
2. Kam? <i>Zl. J. —ek.</i>	4
3. Kakor — nekdej! <i>Zl. Josephus</i>	4
4. Erazem Tattenbach. Žaloigra. <i>Piše Prokop</i>	5
5. Gostačeva hči. <i>Piše T.</i>	13
6. Florijan Skomljan. <i>Piše Martin Molek</i>	17
7. Na valovih Savinje. <i>Sp. A. Sušnik</i>	22
8. Sebi. <i>Zl. J. —ek.</i>	24
9. Povodni mož. <i>Zl. A. H.</i>	25
10. Misli. <i>Zl. —a—</i>	26
11. Andrej Kačič-Miošič , narodni hrvaški pesnik. <i>Piše Fr. Kovačič</i>	26
12. Dva kralja. Romanca. <i>Zl. A. M.</i>	30
13. Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega. <i>Piše —i—</i>	31
14. Beseda — kje si? <i>Piše J. M.</i>	36
15. Časnikarstvo poljsko (varšavsko). <i>Piše Tytus Sopotzko</i>	38
16. Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu. <i>Piše F. S. Lekše</i>	39
17. Slovstvo	43
<p>A. Slovensko. Letopis Matice Slovenske za l. 1890. <i>Uredil Anton Bartel.</i> — Občna zgodovina za slov. ljudstvo. <i>Piše Jos. Starè.</i> — B. Hrvaško. Ptice. <i>Nap. Davorin Trstenjak.</i> — O pristojnom ponašanju i čistoći. <i>Nap. Jos. Kotarski.</i> — Duhovna razmatranja. <i>Nap. dr. M. Štiglic.</i> — Ruska biblioteka. — C. Češko. Život na onom svētē. <i>Pod. Eliáš Méric.</i> — O bidē lidské. — Kratochvilná historie o ptáku Velikánu Velikánoviči. <i>Nap. Fr. C.</i> — D. Srbsko. Narodne pripovijesti i presude. <i>Pok. Vuk vit. Vrčević.</i></p>	
18. Raznoterosti	47
<p>Naše slike. — Ladija v ljubljanskem barju.</p>	

Slike.

1. P. Ladislav Hrovat	1
2. Sveta družina v betlehemskelem hlevu	9
3. Povodni mož	25
4. Andrej Kačič-Miošič	27
5. Slikar	31
6. Obdarjevanje kônj v Št. Jerneju na Dolenjskem	33
7. Ljubljanska stolnica in škofijska palača	40, 41


~~~~~  
 Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za več dijakov skupaj na l. 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukvarna.“  
 ~~~~~


P. Ladislav Hrovat,

c. kr. gimnazijski profesor v pokoju, slovenski pisatelj.

(Spisal F. H.)

Dejanje ti ljubi, a boj se pokoja!
Dolžan ni samo, kar veleva mu stan,
Kar more, to mož je storiti dolžan.

S. Gregorčič.

Te besede pesnikove pač moremo po pravici izreči o možu, katerega sliko ¹⁾ zreš, čitatelj, tu doli, o možu, ki je — dejal bi — posvetil vse svoje moči do sive starosti v to, da bi se lepo razvila mila slovenščina in zadobila svoje pravice v javnem življenju. Ni se boril na političnem polju, ampak »z uma svitlim mečem« in ljubečim srcem je učil dolgo, dolgo let mladino, kako naj slovenski pravilno piše, in cepil v mlada, za ideale vneta srca ljubezen do materinega jezika, mile slovenščine. Ta mož je p. Ladislav Hrovat,

¹⁾ Treba čitatelju tudi pojasniti, kako smo dobili sliko našega slavljenca. Vrli g. pater se

c. kr. profesor v pokoju in lastnik zlatega križca za zasluge s krono. Ni naš namen, tudi ni prostora, da bi na dolgo opisovali zasluge tega vrlega

franciškana za razvoj slovenskega jezika in narodne ideje. Le

v prav kratkih potezah hoče-

mo omeniti

njegovo

slovstveno delovanje

in ga tako

poslaviti

tudi v našem listu,

ko ga je po-

slavil sam svetli cesar.

Rojen je

bil v Zgornjem Tuhinju l. 1825.,

dné 10. marca, in

krščen za Jožefa. Nje-

gov oče Martin je imel v

mali vasici, »Velike Hribe« imenovani, majhen mlin in poleg tega kos zemljišča.

nikakor ni dal fotografovati, dasi so ga prosili in bi bil s tem mnogim ustregel. A pokojni

Veljal pa je po vsi Tuhinjski dolini za učenega in modrega moža, ker je imel v svoji miznici veliko slovenskih knjig, katere je sam do sive starosti, do 85. leta, marljivo prebiral. Ob nedeljah in praznikih pa je rad sosedom ali svoji družini čital kaj poučnega iz svojih knjig. Kaliževa hiša je imela več knjig nego vsa dolina skupaj; zakaj v onem času, ko še vsaka fara ni imela svoje šole, bila je slovenska knjiga na kmetih jako redka, in kdor je znal brati, veljal je za učenega. Tudi je skrbel, da bi se otroci naučili brati. Jožeta pa je pri pičlih dohodkih in slabih letinah, ki so bile v teh letih, vendar le odločil za šolo, pa mu tudi vedno zatrjeval: »Moraš se učiti tako, da boš kedaj znal tudi sam bukve pisati«.

Normalko je zvršil v Kameniku in potem šel v latinske šole v Ljubljano. Po šesti šoli je l. 1845. stopil v frančiškanski red in l. 1848. zvršil takratne modroslovske šole na domači šoli v Gorici. Dne 22. sept. leta 1849. je bil posvečen v mašnika. Po dokončanih bogoslovskih šolah so ga l. 1852. poslali predstojniki na vseučilišče na Dunaj, da se pripravi za učitelja klasične filologije. Ker so o tem času v Novem Mestu razširili šestrazredno gimnazijo po novi uredbi v osemrazredno, potreboval je red za to preosnovno potrebnih močij. Iz tega vzroka se oglasi marljivi gospod že leta 1854., da bi napravil preskušnjo za klasično filologijo. Po izpitu so ga še istega leta poslali predniki za učitelja na novomeško gimnazijo.

Precej je pričel tudi slovstveno delovanje. V šolskem poročilu l. 1856. je

p. Aleksander Roblek, znan kot slikar, naslikal ga je — hočeš nočeš — pred več leti; sliko je posnel fotograf, in po fotografiji je narisal našo sliko domač risar. Isti risar mu je pripel tudi zlati križec — s svojo roko. Uredn.

priobčil spis po Ilijadi *Hectors Charakteristik* in l. 1858. sestavek o latinskem časoslovju (*das aor. perfectum in lat. Folgesätzen*).

V tem času je jela tudi slovenščina dobivati večjo veljavo po šolah. A le tedaj se more poučevati s pridom, ako imajo učenci veselje do materinega jezika in pa primernih knjig. Za slovenščino ves vneti učitelj je brzo spoznal, da se pogreša obojega. Zato je porabil vsako priliko, da bi v mladini budil ljubezen do materinega jezika in pa do staroslovenščine. Prav lepo to kažejo besede, katere je položil koncem šolskega leta 1861. na jezik nadepolnemu mladeniču I. Lj. — Naj iz tega lepega govora navedem nekaj odstavkov, ki značijo njegovo mišljenje.

»Stanovali so nekdanji Slovenci z lastnimi knezi v deželi, ki je še dandanašnji zemlja slovenska. Ali ta zemlja je bila vse večja, kakor je sedaj. Njih meje so segale od sinje Adrije do de-roče Donave, od iztočja Save čez Koroško, Štajersko in Solnograško do bistrega Ina — pač lepa širjava! Glas našega krepkega jezika je odmeval po panonskih ravninah in po noriških planinah; sladka pesem, očitalnica mehke čuti slovenske, se je glasila po zelenih dolinah in visokih hribih. To ti je bila prilika, jezik izobraževati! Pesem zahteva mehke čuti, gibčne govorice; pesem mehča čuti in izobražuje jezik. Slovenci so in so bili mehke čuti, pevní narod; gladili so pa že tudi takrat besedo, zakaj zgodovina nam pravi, da se je med novejšimi jeziki slovenski jezik najprej začel izobraževati. Imamo pa tudi med vsemi Slovani najslavneje spomenike, ki segajo v deseto, da! celó v osmo stoletje, ki so nam priča, da je bil naš jezik nekdanj bogatejši v besedi in izrazih, urnejši v oblikah, kakor je

sedaj. Pa nemila osoda ga je ovirala v izobraževanju, da so ga prehiteli drugi.

Materi Sloveniji došlo je pa tudi to veselje, da so Slovenci prvi kristijani bili med vsemi Slovani. — Hodili so v slovenske pokrajine že prej oznanovanci z Laškega in Nemškega, ali niso imeli pravega pospeha, kajti jezika niso umeli ter po tolmačih govorili, oznanovavci so bili iz deželá, s katerimi so se Slovenci morali boriti, prinesli so svete resnice, pa tudi davke in tlako. Slovenci so čislali dari, pa sovražili darivca.

Potem šele je nastopila doba pravega veselja za mater Slovenijo, ko so bili poklicali slovenski knezi Rastislav, Svatopluk in Kocelj sv. brata Cirila in Metoda v naše dežele. Ona sta prinesla sv. vere luč, pa tudi prave omike ključ. — Učila sta Slovence moliti, pa tudi brati; stavila sta cerkve, pa tudi šole; po slovensko sta maševala, po slovensko opravljala cerkvene obrede. Ciril je zložil abecedo, slovenskemu jeziku primerno in izvrstno, kakoršne še dandanašnji noben evropskih narodov nima; kmalu sta si zbrala 50 učencev — slovenskih sinov, delala sta ž njimi in pisala, sv. pismo predstavljala. In tako po širokem ob enem času z vspehom delati je bilo takrat lahko mogoče, kajti slovenski jezik je bil izobražen. Slovenci so bili še skupaj, ter imeli enake običaje, enako govorico, če ravno po dolgi legi sveta nekoliko različna narečja. Cirilove prestave so bile last celega slovenskega naroda. In če si jih dandanašnji Slovenci, Slovaki in Bolgari prisvojujejo, delajo pač vsi prav, kajti bili so nekdanj vsi en narod.

Tista doba je bila najslavnejša doba slovenskega slovstva, največje veselje za mater Slovenijo; ali žal! trpela je le kakih trideset let.

Kmalu so se vzdignile na slovenskem obnebu hude nevihte. Nemci so si svojili panonske pokrajine, češ, da so jih oni prvi obdelovali: zakaj bi vžival Grk sad njih truda in znoja! . . . Zaspala je slovenščina po naših krajih. Več kot 600 let je bila brez dušne hrane. V slovenskem jeziku se ni več učilo, nič pisalo, nič bralo. Slovenski jezik se je slišal le še pri mirnih čedah, okoli domačega pohištva in v veži božji. Bolj izobraženi so se poprijemali tuje omike, posnemali tuje šege in tujo obleko in trosili tuji jezik; seveda se je tudi borni kmetič raji po mogočnem grajščaku obračal. V takih okoliščinah si hči stare Kirilice pomagati ni mogla; ali vse nezgode je vendar le niso zatrlle; pod trhlím truplom je klila iskra Slovenije, značaj narodov je ostal slovenski, je trden in krščanski narod, kakor o Metodovih časih. Govorica se je nekaj premenila; ali hči je podobna materi Kirilici.

Prva zarja boljše dobe je zasijala mladi slovenščini v 16. stoletju. Truber je prvi začel slovenski pisati. Ž njim so delali: Dalmatin, Krel in Bohorič. Ali ti možaki niso delali iz ljubezni do slovenščine, ampak le, da bi tisto svojo »reine Lehre« hitro zatrosili med Slovence; niso delali v narodnem duhu, ampak na nemški podlagi, oblekli so slovenščino v tujo obleko, ter so jo po nemških pravilih osnovali in ji »artikel« vsilili. Hitro se je bila vzbudila slovenščina; ali kot blaga devojka vidi, da ji še ni čas vstati, trudna predolgega spanja glavo položi in zopet zadremlje.

Kar — dan napoči, zarja zasiže, Vodnik zakliče: »Slovenija vstani!« Slovenija vstaja in vzdihá, kdo kliče na dan? Vodnik pristopi in spravi Slovenijo na noge. Vodnik je občutil mile glasove vile slovenske, vbral je strune in v na-

rodnem duhu zapel. — Pridruži se Vodniku krepki junak, slavni Kopitar. Delala sta z združenimi močmi, kar je bil napeljal prvi, izpeljal je drugi. Napadel je Kopitar »germanizme«, iztrebil »artikel«. Našel je zapuščeni hčeri miljeno mater. Odkazal je vir, kje si mora pomoči iskati tisti, ki se hoče temeljito izobraziti v slovenskem jeziku.

Je pa tudi v resnici staroslovenščina močen vir. Ona ima veliko besed, ki so sedaj ali čisto pozabljene, ali jih rabimo v drugem pomenu, ali pa le še odrastlike imamo, korenina pa je usahnila; ima čvrsto izražene in gladke olivkane oblike. Seveda mrtvih obuditi ni

mogoče, ali kdor se hoče temeljito izuriti v slovenskem slovstvu, mora se poprijeti staroslovenščine. Kar je utrjeno v starem, bode mu pravilo za nove reči. Dalje mora gnati vsakega dobrega sina, da pozvé, kako so govorili naši prededje v starih časih, v devetem in desetem stoletju. Vsak ukaželjni mladi Slovenec, ki se zavé narodnosti slovenske, naj bi se poprijel tega uka že tudi iz ljubezni do stare matere. Slovenščina preganjanje trpi, kar je umrl Metod; vsaj mi, njeni otroci, jej ne delajmo žalosti!« (»Novice« 1861. str. 302).

(Konec.)

K a m ?

Kam bi zletelo
Moje srce?
Tje, kjer se solnce
Vtaplja v morjé.

Morje shladilo
Žar bi ognjen;
In me stopilo
V prašek voden.

Z morjem veslalo
V širni bi svet;
Ž njim bi nazaj se
Vračalo spet. —

Kakor — nekdam!

Se vedno, — kakor nekdam, —
Tu klopica stojiš,
Še vedno, — kakor nekdam, —
Ob lipici sloniš.

In zopet, — kakor nekdam, —
Pri mizi jaz sedim,
In zopet, — kakor nekdam, —
Ti v tvoje dno strmim.

Še vedno, — kakor nekdam, —
Potoček tu šumljaš,
Še vedno, — kakor nekdam, —
Med cvetkami skakljaš.

A nič več, — kakor nekdam, —
Si s tabo ne želim;
Po svetu, — kakor nekdam, —
Zdaj več ne hrepenim.

Ljubezni, — kakor nekdam, —
Ne iščem sred svetá:
Doma le, — kakor nekdam, —
Ljubezen se smehlja.

Josephus.

Erazem Tattenbach.

Žaloigra v petih dejanjih.

(Spisal Prokop.)

Uvod.

Neč razlogov je napotilo urednika, da je sprejel v list to igro. Prvič že pesniški umotvor sam, ki bode vzbujal zanimanje čitateljev. Uredniku treba skrbeti, da je v listu dovolj razlike. Čitatelju že preseda, ako se ponavlja vedno vse po istem načinu. Drugič je snov te žaloigre nekaterim čitateljem deloma znana in sicer iz povesti Jurčičeve: »Ivan Erazem Tatenbah«. Menda se ne motimo, misleč, da je tudi našega pesnika prav ona povest navdušila za to žaloigro. In naposled bode imel urednik priliko, da izpregovori v listu nekoliko o dramatiki v obče in posebej o žaloigrah, ozirajoč se na to igro. Ocenil bode igro samo, pokazal njene dobre in nedostatne strani, primerjal igro bodisi z ono povestjo, bodisi z drugimi žaloigrami in tako podal čitateljem praktičen pouk o tej vrsti pesništva.

Ker nimajo vsi čitatelji v rokah obširne zgodovine, ki bi jih poučila o snovi te igre, naj povem v kratkih črtah zgodovinski razvoj, ki je podlaga temu igrokazu.

Cesar **Leopold I.** (1658 — 1705) je bil jako blag in miren vladar, vendar je imel opraviti z raznimi sovražniki: na jugu s Turki, na zapadu pa so mu hoteli škodovati Francozi. Pa tudi notranji nasprotniki so mu delali skrbi.

Ko je cesarska vojska leta 1664. s pomočjo Francozov in po hrabrosti Hrvatov premagala pri Št. Gothartu Turke, sklenili so cesarski prehitro premirje za 20 let, dasi bi bili lahko Turka še bolj pobili. Zlasti so bili Ogri z vasvarskim mirom nezadovoljni in še bolj z Leopoldovo vlado. A vlada je bila nezadovoljna z Ogri. Rekla je, da se v poslednji turški vojski Ogri niso dobro obnašali. Zaradi varnosti je postavila nekaj avstrijskih vojakov na mejo turško, kar je pa poleg drugih stvari Ogre jezilo. Pač več vzroka za nezadovoljnost je bilo na Hrvaškem: Hrvatje so v turških vojskah največ trpeli, a najmanj plačila dobili. Morebiti res ni bilo pri Leopoldovih svetovalcih vse tako, kakor bi moralo biti, a Ogri se niso mogli pritoževati. Uživali so toliko slobode, da je bil vsak plemenitnik nekak kralj, — kakor piše neki pisatelj iz one dôle, — in kralj sam jim je bil le zaščitnik. Ko so začeli nekaterim veljakom vedno bolj rojiti po glavi sebični nameni, napravili so l. 1666. zaroto proti Avstriji in cesarju. Na čelu te znamenite zarote so bili: **Peter Zrinski**, častilakomen mož, ki je bil tedaj hrvaški ban; **Frankopan**, njegov svak; **Franc Rakoczy**, ki je bil zet Zrinskega; **Wesseleny** je bil palatin, a že l. 1667. umrl; grof **Nadasdy**, ki bi bil rad postal palatin, a ko mu je izpodletelo, pridružil se je nezadovoljnejšem; naposled je bil v tej zaroti še imenitni grof **Erazem Tattenbach**, ki je imel na Štajerskem mnogo posestev, a želel dobiti tudi Celje. Pridružil se je zarotnikom l. 1667. O njegovem značaju pripovedujejo, da je bil častizeljen, udan strastem in malo pogumen.

Po raznih potih so zvedeli cesarski o zaroti. L. 1670. so večino izmed njih zaprli. Tattenbacha dné 22. marca v Gradcu. Služabnik Tattenbachov je izdal vladi medsebojno pogodbo. Začela se je ostra pravda, obsodili so zarotnike, obglavili Zrinskega in Frankopana in dné 1. decembra 1671. l. tudi Tattenbacha v Gradcu.

Taka je zgodovinska podlaga naši žaloigri. Ne moremo še sedaj govoriti, ali je ta snov primerna za žaloigro, ali ni: čitatelj naj se prepriča sam, mi pa bodemo pozneje rekli o tem besedo. A izvestno je v tem mnogo tragičnih momentov, izvestno sme umevati pesnik dogodke tudi nekoliko drugače, kakor jih umevajo navadno, — da piše le dosledno in resnično.

Kakor smo omenili, napisal je Jurčič roman po tej snovi. Povest prvega slovenskega pripovedovalca sloni na zgodovinskih tleh, Tattenbach je risan, kakor ga riše zgodovina. Dogodki, tam opisani, vrše se kakih pet let in na raznih krajih.

Dramatik se mora gibati v tesnejših mejah, nego povestničar, bodisi gledé na čas, bodisi na prostor. Ima pa zato več drugih pripomočkov, katere lahko rabi, da stavi gledalcem prave slike iz življenja pred oči. Nečemo tu tajiti, da se v tej igri ni trudil niti pisatelj, niti urednik, da bi naredil razvoj preveč zapleten: kar je preveč zavito, zavozlano in umetelno, tudi ni jasno in dobro. Za list ni smela biti igra dolga, da ni naposled vedno le ista tvarina v vseh številkah.

Toliko se nam je zdelo potrebno povedati, predno podamo igro samo.

OSEBE.

PETER ZRINSKI, ban hrvaški.		MARKO, kmečki ženin.
FRAN RAKOCZY, njegov zet,	} ogerski pleme- nitaši.	ANA, njegova nevesta.
FRAN NADASDY,		DUHOVNIK.
FRAN FRANKOPAN,		MENIH.
ERAZEM TATTENBACH, štajerski grof.		SODNIKI.
ANTONIJA, njegova soproga.		DVA GODCA.
MIRKO, njiju sin.		MLAD CIGAN.
JANKO WEILER, priročni pisar grofov.		MLADA CIGANKA.
DR. GALLUS, zdravnik in zvezdogled.		SPREMSTVO.

Sodniški sluge, seli, vojaki, cigani, ljudstvo.

(Dejanje se vrši deloma na hrvaški grajščini Zrinskega ob ogersko-štajerski meji, deloma na štajerski grajščini Tattenbachovi blizu tam, deloma v Gradcu l. 1670.—1671.)

I. Dejanje.

1. prizor.

Zrinski, Rakoczy, Nadasdy, Frankopan.

Na gradu Zrinskega.

Frankopan.

Kako ga dolgo ni! Za uro ura
Potekla je, in čakanja ni konec:
Še vedno sluha ni o njem, ne duha.

Zrinski.

Da pride, vem. Ne sodimo prenaglo:
Opravek nujen lahko ga ovira.
Besede dane ne prelómi nikdar.

Sluga.

Pisar gospoda grofa Tattenbacha
Prijezdil ravnokar je —

Zrinski.

Reci mu,
Da naj takoj sem pride!

Sluga.

Da, gospod.

Zrinski.

Kaj mora neki biti, da pisarja
Pošilja semkaj?

2. prizor.

Prejšnji, pisar.

Pisar.

Klanjam se, gospôda.
Gospod moj, grof, mi je naročil, naj
Pojezdim v grad vaš, in naj vam povem,
Da pride stoprv na večer k gospôdi,
Ker posli važni so ga zadržali.

Zrinski.

Že prav; odidi in se pokrepčaj!

Pisar.

Prelepa hvala, cenjeni gospod!

3. prizor.

Prejšnji brez pisarja.

Nadasdy.

Ne škodi nič, da ni še došel grof,
Lahko se zgovorimo, kaj, kako
Prospeva naša reč!

Rakoczy.

Da, prav tako!

Nadasdy.

Gospodje čislani, tako kot zdaj
Ne sme ostati, to vam pravim.
Ne sme — in pač ne bode! Vprašam vas:
Čemu je treba nam cesarja? Mar
Ne moremo gospodje sami svoji
V deželah dedov svojih bivati?
Madjari mi le na-se se oprimo,
Bodimo sami gospodarji. Oger
Ne rabi oskrbnika lasti svoji,
Ki mu zapravi vse, če ga je volja.
Čemu nam tlači narodne pravice,
In kar jih ni, pa bode jih v bodoče;
Storili svojo smo dolžnost, prosili,
Da naj vojake iz dežel odstrani,
Naj vrne stara prava — a zaman.
Grof Auersperg in Lobkowitz sta več —
Krvnika ta prokleta — kot smo mi.

In kaj nam preostaja, bratje dragi,
Kot buna, vojske moč in meča strah?
Uprimo se, odbijmo silo s silo!
Končano v kratkem bode to nasilstvo.
A vendar treba nam zaveznikov:
Nikdar ne žene jedna kaplja mlina,
A kapelj sto stotero moč ima.

Rakoczy.

Apafy nam pomoči ni odrekel,
In Ludovik francoski tudi ne;
Da večja naša bode sila, smo
V pomoč pozvali tudi sultana.
Lepo naj bode, ali ne lepo, —
Ne vprašamo po tem — a biti mora.

Zrinski.

Vsakako pa skrbite, da Erazem
Ostane zvest — sicer premajhna moč,
Da v boju zmago nam bi pridobila —
A dvor ga ljubi, in pozvedeti
Nam lahko bo, kar nam sicer je skrito.
In kaj! Vse Štajersko seboj potegne.

Frankopan.

Bojim se, da se trudimo zaman,
Strašljivec je, »zarota« plaši ga,
Zakaj cesarju močno je udan.
Kaj bolje ni, če pravih mu namer
Še ne povemo?

Nadasdy.

Da, takó, takó!

Rakoczy.

Mar misliš res, da je plašljivec on?

Zrinski.

Tako ne mislim! Strah ga ne odvrča;
A vest mu ne pripušča, da nezvest
Prelomil bi prisego njemu sveto.

Nadasdy.

Takó je res.

Frankopan.

Zatorej mislil sem,
Da bilo bi najbolje govoriti
O tej zaroti malo pač drugače,
Kot je resnica. Le o svétnikih
Na Dunaju menímo se cesarskih,
In te sovraži britko on, kot mi.

Zrinski.

To sam poslednjič mi je pravil skrivno.
Slušajte, kar mi sam je pravil letos.
Udova ga pomoči je prosila,
Krivica jo je tlačila okrutna:
Na dvor cesarski s tožbo grof hiti:
Nad vse je mehkega srca, usmiljen.
A tam brezbrizno mu odvrnejo,
Da s takimi rečmi se ne pečajo.
In svétnikov nekdó ga še razžali.

Nadasdy.

Za nas je prav. Zato pazimo skrbno,
Da svétnike le vidi pred očmi.

Rakoczy.

Kakó prikrivati vam bode možno,
Če delamo očitno vse drugače,
Kot smo mu govorili? To povejte!

Nadasdy.

To je malenkost; podkupili smo
Pisarja, da naj piše, kar bo treba,
In naj stvari, v katerih bi se prava
Pokazati namera morala
Prikrije Tattenbachu. Le nedolžna
Dozdeva se mu vsa še igra,
A dela naj le to, kar mi velimo.
Le nekaj zlatov damo še pisarju,
Ne dvomim, da se konec ne posreči
Zlato je težko in odvesi mnogo.

Frankopan.

Reči pa važne rajši vse sami
Urédimo; Erazem ni za to —
Preneodločen je v ravnanju svojem.
Če se nam stvar posreči, dobro zanj,
Potem stoprv naj zvé, kaj vse je bilo;
Če pa izpodleti nam to podjetje,
Milejša vsem osoda bode ž njim.

Rakoczy.

Tako tedaj, kot smo se domenili,
Storímo.

Zrinski.

Saj najbolje, mislim, bode,
Da kar sedaj pokličemo pisarja.

Rakoczy.

Takoj, takoj; kdo vé, kaj jutri pride?

Nadasdy.

Res skrajni čas je, da zvršimo vse.

Zrinski. (Slugi pozvonivši.)

Pisar naj pride.

Sluga.

Précej, vaša milost!

Frankopan.

Da, bratje dragi, ura se nam bliža,
Končati delo treba, sad pobrati.
A kakor potniku zvrtil se v glavi,
Na vrh prispevšemu, ko zre v globino:
Tako i nam je dvakrat uma treba,
In dvakrat treba žile je napeti,
Da svoje delo srečno dokončamo.

4. prizor.

Prejšnji. Pisar.

Pisar.

Poklicali ste pred-se me, gospôda.

Zrinski.

Na pij, ker vidim, da je grlo suho.

Pisar.

Prelepa hvala: vino, to pa to!
Na vaše zdravje, živelj gospod!

Zrinski.

No, ali ti ugaja? Za zvestobo
Pil vina boljšega od tega boš,
Pač zvest si bil doslej, še dalje bodi.

Frankopan.

Od tebe zavisí. Zlata na mere
Prislužiš lahko si, gospod postaneš;
Med belimi gradovi tudi tvoj
Oziral grad ponosno bo se v svet.

Pisar.

Če bi le mogel!

Zrinski.

Viteško besedo

Zastavljam ti, da vse ti spolni se.
A tvoja je naloga, čuj, naslednja:
Pravična stvar nam dala meč je v roke,
Da v boju rešimo si svojo pravdo.
In veš — ker sam si pisal —: tvoj gospod
Zaveznik nam je, dal nam je besedo,
Za slóbodo in pravdo ves gori.
A on drugače misli si to našo zvezo,
Kot je v resnici. Prav nedolžno upa,
Da cesar zbal se bo veljakov močnih,
Da z žuganjem in grožnjo dvor vkrotimo

In vse dobimo, kar želi srcé.

A to so le njegove prazne sanje:

Le meč razseka nemške nam okove,

Le meč odtira tujce iz dežele,

Le z mečem pridemo v cesarski Beč.

A Tattenbach za meč prijete neče,

S cesarjem boj ostuden se mu zdi.

In vendar s silo on začne naj tudi,

Naj Štajersko razvname, kmete skliče,

Zapad in vzhod se združita za boj.

Tako vrtinec v celi Avstriji bo plesal

In národom na jugu dal slobodo.

Zato pa ti pogum mu vlij v srcé,

In ti še zadnjo spiši nam pogodbo,

In Tattenbach imé naj sam podpiše,

Da, ko poziv zglasi na boj se mu,

I on več tisoč mož oboroži.

Pogodbo to s podpisom ti nam daš:

Braniti se potem ne more vojske.

Pač treba še, da vedno sam ga vnemaš,

In dan za dném nagibaš za namen.

Tako torej: to sreče je pogoj.

Storiš li to?

Pisar.

Storim.

Zrinski.

Prisezi nam!

Pisar.

Prisegam, grad pa bodi mi plačilo.

Zrinski.

Od nas zaveznikov ti grad dobiš.

Frankopan.

Gorjé pa, če komú besedo črhneš

O tem, kar čul si zdaj! Ne bodeš več —

Povem ti — dne preživel.

Pisar.

Oj, gospod,

Prisegam vam. —

Frankopan.

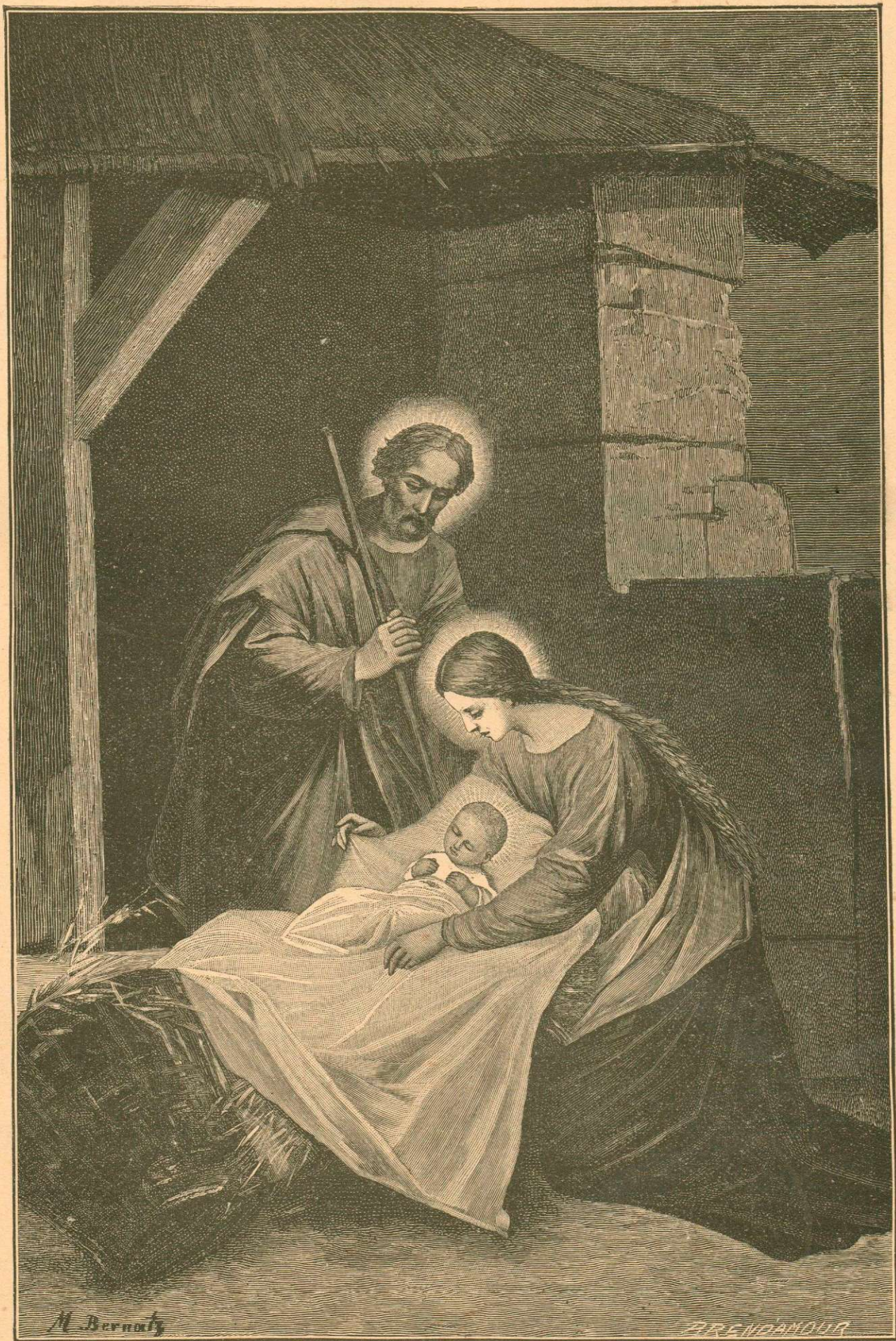
Prisege moč te veže.

Nadasdy.

In so ti vsi pogoji všeč? Govôri!

Pisar.

O vse storim, kot mi velevate.

Sveta družina v betlehemskem hlevu.

Frankopan.

Na, tu imaš nekoliko drobiža,
Da delo bolje pojde ti od rôk.

Pisar.

Hé, zlat drobiž je vreden vse častí. (Poslušá).
Če se ne motim, je prijezdil v grad —
Da, da, — on je! Gospôdi klanjam se.

Frankopan.

Le idi in spominjaj se obljub!

Pisar.

Vaš zvesti sluga — zanesite se!

5. prizor.

Prejšnji brez pisarja.

Nadasdy.

Tako, zdaj — mislim — ide vse po redu.
Le to s skrbjo me je težilo, zdaj
Je vse tako, kot morem si želeti.

Frankopan.

Oj sreča, zasmehljaj s prijaznim licem
Naklepom tem se! Nič brez tebe nismo.
Na vejici kot kaplja vsi visimo —
Pa kaj nam to! Pogum, junak, pogum!
Saj igra je življenje: ta dobí,
Da oni izgubí. Mi — ali cesar!

Zrinski.

Pustimo misli take! — Čuj, — koraki —
On je; vsprejmimo ga srčno in častno.

6. prizor.

Prejšnji, Tattenbach.

Nadasdy.

Na zdravje, Tattenbach! Kako ti je?

Zrinski.

Težko smo vsi pričakovali tebe —

Frankopan.

In skoro mislili, da te ne bo.

Rakoczy.

A vendar si prišel! Zdravstvuj, zdrav-
stvuj!

Tattenbach.

Pozdrav, prijatelji! Pa brez zamere,
Ker nisem mogel priti.

Frankopan.

Kje si bil?

Tattenbach.

Naj vam povem od kraja. V nemškem
Gradcu

Imel sem nekaj malega opravka
Pri grofu Gutensteinu. — A prokleta! —
Ko jedva nama govor se razplete,
Pa pošlje v grad sodnik beriča pome,
Rekoč mi, naj se oglasim pri njem,
Ker ima posla važnega z menoj.
Nemudoma se oprostim pri grofu
Veleč, da se povrnem, kar najpreje.
Hitim, sodnik me vsprejme in odvêde
V pisarno. Sédeva. Potem pričnè
Razpravljati na dolgo in široko
Stvari veliko, — mari mi je tega! —
Naposled mož prav čudno se namuzne,
Po dolgem govoru skrivnostno deje,
Da sem zatožen carju Leopoldu,
Da sem njegov nasprotnik in sovrag,
Da sem zarotnik in upornik skriven. —
No, kaj ti je Nadasdy?

Nadasdy.

Meni? Nič.

Tattenbach.

Zavrela mi je kri, ko sem to slišal.
Kdo more reči to? Kdo dokazati?
Zaroti nikdar nisem se udal.

Zrinski.

(Tiho). Osodna stvar! Na sumu nas imajo.

Frankopan.

Le nadaljuj!... »da si upornik skriven...«

Tattenbach.

»Da sem zarotnik in upornik skriven« —
Tako mi je govoril ter pristavil:
»Pa brez zamere, milostni gospod,
Le kar veleli so, le to sem storil.«
Jaz, ne zmenivši se za govorjenje
Sodnikovo, odšel sem iz sodišča.
Premišljeval sem, kdo bi me utegnil
Tako zvijačno dvoru očrniti. —
Ugibam — no, in slednjič se domislim,
Kaj, ko bi to bil svétnik Auersperg?
Dà, ta je ali nihče! — Čujte: Zadnjič
Ko sva menila se na Dunaju
O tem in onem, prideva slučajno

Na kmečki »punt«. Tedaj sem jaz,
 (Če tudi nisem rekel »prav je bilo«,
 Marveč obsojal njihovo ravnanje),
 Dejal, da so upornike preveč
 In brez usmiljenosti kaznovali.
 Da to ni bilo ravno plemenito,
 Usmiljenje še kmetu naj velja.
 A on je trdil, da še vse premalo
 So kaznovali jih. — Zaman moj trud,
 Ko sem mu hotel spričati nasprotno,
 Da tudi njemu prav bi se ne zdelo,
 Ko bi sežigali mu žive ude.
 Že nekdam preje sva se sprla bila,
 A vendar ne, Bog zna, kako; sedaj pa
 Razjarjena sva se oba ločila.
 Zatorej mislim, da takoj je javil
 Ter Leopoldu me očrnil zlobno,
 Tako še cesar sumi! To boli,
 Če krive ti podtikajo stvari.

Nadasdy.

Prokleta to kovarstvo in ta svétnik!
 Da bi ga vrag! In res, ti svetovalci
 Ravnajo tam na Dunaju oblastno,
 Kot da država so; a Leopold
 Se dá voditi, kakor malo dete.

Zrinski.

Da, dobro bilo bi v precep jih vzeti,
 Velika že predrznost je njihova.

Nadasdy.

Kaj ti? Pri nas jih čutimo! Kaj vse
 Počnó ti zlodeji ničvredni! Nikdar
 Ne pala bi Madjarska v roko Turkom,
 Da niso ti cesarja preslepili.
 Vse proti njim se buni. Prav tako!

Zrinski.

Resnico govoriš, prijatelj!

Rakoczy.

Da!

Nadasdy.

Najbolje, da jih kar najprej mogoče
 Odstranimo!

Rakoczy.

Da, da! Odstraniti

Jih treba.

Frankopan.

Vrage zapodimo strani!

(Med tem se je storila noč, in sluga je prinesel že
 sredi Tattenbachovega pripovedovanja luči v dvo-
 rano. V daljini se sliši petje.)

Nocoj nocoj je lepa noč,
 In lun'ca sveti celo noč,
 In lun'ca sveti celo noč,
 Men' pa zaspat' ni moč.

Tattenbach.

(Gre k odprtemu oknu poslušat.)

Kako lepo, kako čaróбно sega
 V srce preproste pesmi glas! Oj pač,
 Srečnejši ti so pevci, nego mi,
 Ki srečo vso pohlepu damo v dar.

Zrinski.

(Med tem, ko Tattenbach posluša.)

Na pravo struno smo, možje, zadeli,
 Sedaj poskusimo, kar nam mogoče!

(Tattenbach se vrne.)

Nadasdy.

Gospóda, poslušajte, kaj vam pravim:
 Odpravimo te svétnike! Ne res?

Rakoczy.

Da, prav tako! Pa ne odlašajte!

Tattenbach.

I meni so preveč!

Nadasdy.

Toda, kako?

Rakoczy.

Če radi ne gredó, pa meč jih údri!

Tattenbach.

Nevarno se mi tako zdi početje,
 In kri bi tekla zopet. Ne tako!
 Le s skupno — krepko tirjajmo besedo,
 Da Leopold prežene to zalego,
 Iztrebi Lobkowitza in še druge;
 Zahtevajmo, da mora se zgoditi,
 Saj mi smo gospodarji zemlje svoje
 In žugajmo, da kmetje se upró.

Nadasdy.

Težko, težko: moj dragi, ti ne umeš!
 Potem še slabše bi se nam godilo,
 In vzeli bi še to, kar zdaj imamo.
 Sploh so besede lahke, čin težak,
 Le v meču išči si junak pomoči!

Tattenbach.

Pa le recimo, ko bi se po robu
 Mi vsi postavili, vsak s trumo svojo;
 Če zbere Leopold po carstvu vojno,
 Nas razpodé, kot volk ovčic krdelo.
 Dovolj imamo vzgledov že krvavih,
 Čemu še mi poskušali bi srečo.
 Usode roka tepe in ne boža,
 Previdno le ravnajmo in brez meča.
 Glas vzbujaj glas, a kri po krvi vpije.

Nadasdy.

Ne boj se, Tattenbach! Prehudo sodiš.
 Premalo nam zaupaš. Kdo je z nami?
 Pol Ogerske; kaj pravim: pol — ne! cela
 In plemstvo vse in narod ž njimi vred
 Za Zrinskim vse Hrvaško ide v boj.
 Še kadar cesar kliče trume vkup,
 Ne vabi jih rogov cesarskih glas,
 Marveč imé in slava Zrinskega.

(Zrinski naredi pri zadnjih besedah znamenje, s katerim hoče slavo odkloniti.)

Vsakomur svoje! Tudi tebi, Zrinski!
 Zato pač lahko daš še ti besedo,
 Da nam pomoreš v naši sveti stvari,
 Da smemo šteti te odslej med svoje,
 Ko brez odloga pojdemo na delo.

Frankopan.

Pogumnega podpira sreča, bratec,
 Pogled obračaj svoj v sedanjost, ne
 V bodočnost! Mož strahú naj ne pozna.

Rakoczy.

In če bi stvar se ponesrečila —
 Mar mislite, da Leopold ničesar
 Ni Zrinskemu dolžan? O kaj bi bilo,
 Da ni se Zrinski Turkom v bran postavil!
 Sploh pa zaveza proti carstvu ni,
 Ne proti Leopoldu! Ni se treba
 Ničesar bati! —

Nadasdy.

Da, také je prav!

Zrinski.

Nu, Tattenbach! kaj še se obotavljaš?
 Kaj še premišljaš? Bodi mož, udaj
 Se nam, ki vsi smo misli jedne, te:

Osrečiti domovje in svoj narod;
 Saj sveta je ljubezen domovinska,
 In sveta domovini je sloboda.
 Pogum, moj Tattenbach! ne omahuj!

(Stopi k njemu in ga prime za roko.)

Udari s to desnico na moj meč,
 Pokaži, da si vreden vojvodstva!
 Če cesar knežje ti ne dá časti,
 Pribori sam si žezlo z močno roko.

Rakoczy.

Ne daj se dlje prositi, Tattenbach
 In reci vendar možko že besedo!

Tattenbach.

Ker vi zahtevate, naj bo, storim.
 Vsi skupno slednjič prosimo cesarja,
 Da naj odžene slabih svetov roj,
 In žugamo, da v boj ne gremo zanj,
 Da huda mu preti, če ne stori.
 Za to sem jaz, za to sem v vaši zvezi,
 Na meč polagam to besedo svojo.

(Položi roko na meč, potem še drugi.)

Zrinski.

Takó je prav, to zadnji naš posvet je,
 Na meču roka — zveze je dokaz.

Rakoczy.

(Vsi stopijo k mizi.)

Na zdravje tvoje in nas vseh, Bog živi
 Še dolgo nas domovju v prid in slavo!

Frankopan.

Na zdravje!

Zrinski.

Živeli!

Nadasdy.

Na mnogo let!

Tattenbach.

Daj Bog — na zdravje!

Zrinski.

Dobro srečo vsem. (Pijó.)

Kar smo sklenili, to velja, ostane,
 Kot meča jeklo. Pismo pa pisar
 Takoj napravi — zveze naše pričo.

Tattenbach.

Vrti se čudno v glavi in nemir
 Poraja se. Kdo vé, kam to nas zvéde!

Zrinski.

Prijatelj moj! Za nado glej in bodi
Vesel, kot si sicer bil, Tattenbach!
Usode človek je igrača in po morju
Življenja ga kot čoln drvi vihar. —

Tattenbach.

Pa bodi konec temu! Oj mrakovi,
Zbežite iz srca, da spet veselo
Obraz cvetoč življenja nas pozdravi.
(Tattenbach dvigne čašo, vsi trčijo in pijó. Razlega
se šum po dvorani; zastor pade.)

Gostačeva hči.

(Spisal T.)

I.

Večkrat sam' iz en'ga dneva
Rada pride dolga reva.

Vodnik.

Pod visoko zidano hišo, stoječo med sadnim drevjem nekoliko gori na višku, razgrnen je prostorni travnik Korenov. Cela soseska nima tako plodnega in priročnega zemljišča, nego je to. Trikrat na leto je prevleče bujno zelenilo, ki pade pod ostro koso, in še po tretji košnji najde goveda dovolj tečne piče.

Davi je kazalo lepo. Niti oblačka ni bilo na obzorju. Oče Koren je včeraj napovedal košnjo. Kdo ne vé, kako težavno delo je to, in vendar kako polno veselja! Praznično opravljeni, lahkih nôg in radostnega srca hité kosci na delo ter poukavajo in popevajo, da odmevata hrib in log. In grabljíce, snažno oblečene, goloroke, z belimi predpasniki, se sučejo živahno kakor na plešišču. Tu je doma pravo, neprisiljeno, nedolžno veselje; mlada in stara kri se vdeležuje tega skupnega dela. Trudapolno delo si izpremené vrli ratarji nevedóč v ljubko narodno praznovanje.

In tako praznovanje se je obetal na Korenovem travniku. Oče Joža je po-

vabil dva najemnika in par grabljíc, da jim pomagajo pri delu. Še pred petelinjim petjem so prihiteli oče, sin Jurij, hlapec Andrej in najemnika nad bujno travo; predno se je posušila rosa, bila je »pobita« vsa. Kakor bi bil na svatovščini, ukal in rajal je Jurij brez konca in kraja:

»Rožmarinovo jutro,
Nagelnov dan.«

In prav je pel!

Popoldne so prišle pomagat i ženske: dve dekli, gostačeva hči Manica in dve póstarni ženici, Barba in Jera, da hitreje zmešajo in zgrabijo pokošeno travo. Mrva je najlepša in najboljša tedaj, kadar posušene ne opade več rosa; zato so hiteli vsi in brez najmanjšega opotekanja zivali jo v redovje.

Ali očetu se zdi to še vse prepočasno. On bi najraje, da bi vsa otava z enim mahom bila na kupu, na vozu in pod streho.

»Grabite, grabite, hitite! Sopárica je taka, muhe tako sitne, in mrva daje tako hud duh . . . dež, še ploha bode

Opomba. Odlomek prvega poglavja te povesti je spisal pokojni **Ogrinec**, tu je le malo premenjen.

do večera!« vpije in, v strahu, da bi kaka kaplja ne porjavela lepo zelenega sena, skače ter hlastá mrvo, kakor bi mu šlo za večno življenje. Kaplja mu zalija kapljo na licu, pa ne utegne, da bi si otrl pot ali da bi pobral slamnik, ki mu je že davno pal z razmršene glave in sedaj poveznen leži tam na goli senožeti. Tudi rjave, irhaste hlače ima samo še na eno nosalko pripete okoli premočene srajce; namestu gumbes si je v naglici zataknil vrbov klinček.

Koren baš poseže po zvalek mrve, pa petelin, ki je tudi pripeljal z dvorišča kokošjo čredo kobilice loviti po ogoljenem travniku, skoči za neko gomaznijo njemu na vile ter mu razgrne ves zvalek. Oče razjarjen zavihiti vile, pa spretnejši kokodajec se hitro umakne z nevarnega mesta, suvaje razstrè krila, zaklopoče ž njima ter zmagosvestno zapoje: »Kikeriki!«

»Saj sem dejal — petelin tudi poje popoldne, kokoši se obirajo, in krt rije tam doli: gotovo se vreme izpreminja!« méni Koren v drugič in skrbno pogleda kvišku. Izza juga gleda debel, gromadast oblak. Počasi leze po jasnem obzorju proti žarkemu solncu.

»Kar na kupe, na kupe ž njo! Saj je ne odtegnemo. Ne bode pol ure, da káne!« kriči zopet in videč, da gostačeva Manica nekaj odgovarja sinu Juriju, ki zmerom najraje izpred nje odjemlje zgrabke, zareži nevoljen tjekaj vprašajoč:

»Kaj pa tvoj stari okleva, da ga tako dolgo ni sém?«

»Oh! Kar nič ne morejo danes po koncu, tako jih trga v nogi!« odgovori Mana vsa preplašena.

»Oj, dedec ti, sključeni! — Vsa mrva na travniku — tako se mudi: pa — ne more! Polega v bajti! Zato mi gostuje? Kar poderem mu jo!« rohni

Koren in jezno sune z vilami, da se jim rog ulomi.

»Jurij, domov pojdi pa naprezi veliki voz. — Pa, čaj, saj grem sam!« reče oče in pohiti po travniku srdito hudovaje se nad svojim gostačem.

Dober lučaj na desno od Korenove hiše stoji bajta. V njej leži danes Maničin oče Tomaž, onemogel starec, hrom na levi nogi.

Ko prirohni Koren mimo nje, postopi tje k steni pa zahršči skozi okno noter:

»No, motavilo! Vsa mrva pokošena na travniku, ploha pride vsak čas — pa ne, da bi šel in prijel malo za grablje!«

»Saj bi rad, prav rad, pa ne morem! Vzdigniti ne morem noge, tako me boli!« pojekuje Tomaž notri.

»O, poznam jaz tako bolezen. — Človek delaj in delaj, berači pa bi polégali doma! Zato imam bajto? Précej mora vsaksebi!« zagrozi Koren, zagrabi debel kol ob steni ter ž njim izpodbije podporno, katero je bil Tomaž ostrejšu podslonil. Celi vogel kreháje se zaječi.

»Jojmene! Bog pomagaj!« zavpije prestrašena Manica na travniku, in vsi delavci, priče Korenove okrutnosti, gledajo tje gôri.

»Da, naj se bajta le sesede na-nj, pa je ne bode treba podirati!« kriči Koren odhajajoč proti svoji hiši.

»Primaruha — ko bi moj oče ne bili, ne vém, kaj bi rekel in storil«, méni Jurij in vile se mu tresejo v rokah. Tudi drugi vsi milujoč pogledujejo tje gôri proti bajti, in nehoté se jim ustavljajo vile in grablje. Le starikave Jere navidezno vse to nič ne moti — še marneje vali mrvo vkupe. A kako pikro škili izpod čela, kako hinavsko se kremži na smeh njen zgubančeni obraz! Zadoljno mrmra nekaj s seboj, in da ne bi se sramovala tovarišic, gotovo bi iz-

bruhnila svoj gnjev, ki se ji kuha v srcu. Manica pa molčé pusti grablje na tleh in tiho ihteč teče očetu pomagat. Plazeč se po tleh, priplazil se je ta ravno iz veže, ko je ona pritekla.

»Kar nazaj pojdi, Mana, pa hiti! Res bode dež — tako mi trga po nogi! O, ko bi mogel jaz!« javka starec jako bled, in siva glava mu leze na stran.

»Tu venkaj na travo lézite«, pravi hči, silno užaljena in sama pomaga očetu izpod ostrejšja, boječ se, da bi se ne ščenilo na kup. »Če bodete le mogli, morate jutri kam drugam!« govori očetu in joka.

»Bode že Bog dal kako«, odgovori starec mirno in udano; »pa pojdi, pojdi, menda že kaplja!« dostavi, ko se mu je utrnila hčerina solza na suho roko.

Manica hiti nazaj k mrvi in se tiho pridruži ostalim. Kmalu potem pridrvi Koren voz in ga zapelje med zgrabke.

»Brž, brž, kar na kola ž njo! Za jugom je vse že do tal, skoro bo tukaj tudi!« vpije in nakladaje mrvo v eno mér godrnja nad svojim gostačem.

Naenkrat, kakor bi odrezal, omolkne Koren pa plaho pogleda okoli sebe. Soparen veterc je pripihljal po mirnem zraku ter z voza posnel nekoliko mrve, katero sedaj tam na sredi travnika suče v podolgast vrtinec. Brž za njim potegne močnejši veter. Mrva zapleše po senožeti, listje po drevju na okoli trepeteta, veje se razpogujejo, tam na bližnjem brdu pa šumi v borovju, kakor bi voda tekla preko njega. Koren pogleda tje; usta se mu odpró na besedo, pa v istem hipu mu jo zaduši prihrumeli vihar, ki z divjim piščem in vriščem rine in drvi preko travnika. Seno se vzdiga, letí in se trosi na vse strani. Drevje se zvija in sklanja, vrhovi poključujejo, veje se krehajo in daleč od debela treskajo na tla.

Koren zopet vpije in ukazuje, pa težko ga je umeti: tako cvili, žvižga in hršči razdivjani zrak.

Dočim drugi delajo, kar jim duša dá, in v silni zmešnjavi trénkajo drug ob drugega, teka Jera po travniku semtertje in preobrača vse neporabljeno orodje: grablje, vile, klepalnike narobe, da štrlé z zobmi in nogami proti nebu.

»Ali se ti pamet meša, babnica, da rogoviliš okoli kakor nôra in kozelce prekucávaš«, zareži Joža ves razsrjen na-njo, da se žena od strahú vsa zgane. »Toliko trpim, da se ne stegnem, ti pa okrog frfraš kakor čarovnica.«

»Joža, le nikar se ne jezi nad čarovnicami, da ti še kaj hujšega ne naredé«, odreže se Jera svojeglavno. »Ali veš odkod ves ta hrušč in trušč? Čarovnice gredó na Klek; glej jih, tam gôri metle jahajo, točo delajo; hudobec jih podi naprej. Ravno sedaj sem jih hotela odpoditi, zato sem vse preobrnila. Ti pa mi vso moč jemlješ. Le tiho bodi, sicer bodeš čutil njih jezo; vse ti zbijejo. Bog nas varuj in sveti Primož, ki strele lovi!«

»Pojdi se solit, saj si sama čarovnica«, zarohni zopet Koren.

»Jera, mar moli in nikar norcev ne brij!« svari pobožno Barba. »Ali ne veš, kolikokrat smo že v cerkvi slišali, da ni čarovnic, in da nam le Bog more pomagati?«

Jera pa mrmra sama s seboj: »Ti mi bodeš pravila, da jih ni? Kaj neki ti veš?« in jezno zgrabi grablje ter vali mrvo na kup.

Čez nekoliko časa začne pešati vihar ob zemlji, s toliko večjo silo pa podi in vali oblake po obzorju. Naglo se jame mračiti in v malo minutah nastane grozna pol-temina. Črn oblak, kakor razpuljen in razšiban, vleče se nizko proti tlom, da se bode plazil kar

ob slemenu Korenove hiše, — menijo plašeči se kosci. Za njim pa vedno bliže in bliže pošvigujejo strele, buči zamolklo gromenje in neprestano strašno nevarno »vrši v megli«.

»Sam Bog nas varuj hude ure!« vzdihne Manica, dasi njej vremenje ničesar ne more vzeti.

»Da, nas varuj — in takih ljudij, kakor je tvoj stari v bajti!« pristavi Koren pikro in mahne z vilami po konjih, da jih požene na prepeljaj.

V tem hipu zažari iz temnega oblaka in h krati že stoji stara tepka tik hiše vsa v iskrah, kakor z višnjevo-zabliščeliimi svetinjami posuta po deblu navzdol.

»Bog in sveti božji križ!« vskliknejo ženske in se pobožno prekrižajo, vsaka meneč, da je treščilo v njo. Toda strela ni užgala: bila je vodena. Ko obleščeni delavci zopet izpregledajo, vidijo samo, kako se rjavi tepki kreha trhli vrh in ječaje polagoma grudi hiši na sleme, v tem ko grom neznano bučeč drdra po obnebjū naprej, da se zemlja potresa.

Brž nato začnó padati posamezne kaplje, debele in mrzle, pa čimdalje gostejše; kokoši kar povesijo repe in stekó proti domu. Vetrovi začnó iz nova pritegovati, bliska se na vse strani, strele švigajo kakor goreče kače zaporedoma in sikajo vse navskriž temnega obzorja, in grom potreskuje za gromom, kakor bi se vse nebo prekucávalo na kupe. Od severa sém se naglo gôli sivi oblak, za njim spô belkasti curki do tal, vedno bliže in bliže, vedno glasneje deroči in cokotajoči. Ena strela še razorje megle, potrese in ožme jih mogočen tressek in vspè se divji lijak, ki hipoma ogrne celo okolico v neprozorno ploho.

Sedaj je delo z mrvo pri kraju. Jurij tira hitro naloženi voz pod plašč h kozolcu, drugi delavci pa bežé v zavetje pod streho. Koren sam še ostane na

travniku ter nič meneč se za ploho skače na okoli in navskriž pa popravlja kupe mrvi tako, da bi bolje océjali kap. Toda razdivjani pišč pritiska vse huje in huje ter Korenu izpod rok trga in trosi seno okrog in okrog po senožeti.

»Ali bode sodni dan, kali?« godrnja mož togotno, videč, da je brezuspešno vse njegovo prizadevanje.

Da, uspeh vsega njegovega današnjega dela je res obsojen na pogubo. Mali potoček, ki se je sicer tako krotko vil in žuborel okoli gornje strani njegovega travnika in tolikrat tako rodovitno mu primakal, narašča sedaj naglo v deroč potok, ki čimdalje burneje skokota, čimdalje glasneje vrši in bobni ter na več krajih že plivka iz svoje preplitve struge. Nebrojni hudourniki, z brega valeč razno sodrgo, vrô va-nj pa ga brž prenapolnijo, voda se jezi, da, tu pa tam že udarja čez kraj ter se curkoma udara na travnik.

»Ho, glej! sedaj pa še voda vzame mrvo! — Motiko in rovnico!« kriči Koren proti domu ter hiti k jarku. Pa v pregušljivem vršenju ne čuje ga živa duša. Z golimi rokami rine torej v vodo in sam trga zaježeno rúševje in protje iz nje, toda zaman. Voda že čez in čez lije na senožet. Posamezni curki so se preko vse košnje hitro združili v en peneč vodeni val, ki že vzdiguje in poplavlja mrvo z nagnenega travnika, valeč jo po potih naprej in vse križem na polje.

Jurij, z doma zagledavši to nezgodo, priteče sedaj z motiko, pa že ne vidi zgrabka mrvi, da bi ga reševal. Daleč in vse križem doli po potih, po njivah in pašnikih, koder se žene povoden, vidijo se posamezni zvalki mrve, plavajoči pomešani z blatom, s peskom in raznim drobjem. Nobeni živini ne bo taka mrva za klajo, morebiti za steljo!

V pol-uri je Korenu najmanj šest vóz najbolje mrve uničene.

»Vidiš, to je plačilo tolikega truda in skrbi! Taki so ljudje: nobeden ne pomaga!« kriči oče od jeze obledel; grize se v ustne in nosnice se mu tresejo.

»To je bil res sodnji dan!« pristavi sin Jurij. »Piš je bajto polomil. Podboj je pal na gostača. Kri mu gre iz ust. Ne vém, ali še živi.«

»Naj se pa stegne! Ena nadloga manj!« zareži oče in polagoma koraka domov.

Jurij zamišljen stopa za njim.

Proti večeru se zjasni najprej na zapadu. Kmalu potem že plavajo nežno nadrobljene meglice po celem obzorju, kakor bele ovčice po prostrani livadi.

Lahen vetrič pihlja čez opustošeno ravan ter hladi vročo glavo Korenovega očeta, ki sloneč ob oknu svoje stanice pre-mišljuje današnjo nesrečo. Jeza, nevolja, žalost mu ne dadó potrebnega pokoja.

In še nekdo ne more nocoj zatisniti očij! Tam gori nad hlevom stoji pri strešnem oknu Jurij ter ozirajoč se po kraju nesreče, kliče si v spomin vesele in žalostne dogodke preteklega dné. Kako jutro! Kak večer! Vse navskriž se mu podé misli po glavi: zakaj je moralo to priti? In danes? Težko mu je pri srcu, silno težko; kar razpočiti se mu hoče. Ura odbije že polnoči, ko leže, dušno in telesno utrujen, počivat. Sladko spij, vrli mladenič, in sanjaj prijetnejše sanje!

(Dalje.)

Florijan Skomljan.

(Za pouk in kratek čas. — Sestavil *Martin Molek*.)

V vsakem kraju, v vsaki soseski imajo kakega posebneža, ki ne dela in ne govori povsem tako, kakor drugi ljudje, ampak hodi po svojih potih. Po značaju utegne biti tak posebnež bolj resen, nego so drugi, ali pa bolj šaljiv, nego so drugi. Ako spada v drugo vrsto, obrača vse na šaljivo ali na smešno stran, da ne veš, govori li po resnici, ali se le šali in norčuje. Tudi najresnejše delo mu daje priliko za kako šalo, ali dovtip, ali kratkočasno besedo.

Naš slovenski narod jih ima povsodi, in zato porablja tudi pisatelji v povestih take značaje. »Krijavelj« Jurčičev je nekak vzor za take podobe.

Kdor pozna katerega izmed takih »originalov«, vé, da imajo v društvenem življenju tudi svojo nalogo in svoj namen. Kolikokrat povedó drugim z besedo in z dejanjem resnico, kolikokrat so drugim v zabavo in kratek čas, kolikokrat tudi, žali, v svarilen vzgled! Kako enolično bi bilo tu pa tam življenje, ako bi taki ljudje ne opozarjali na stvari, ki drugim ne pridejo na misel!

Zato pa tudi ni napačno, ako med drugo tvarino tega lista stavimo resnično zgodovino Florijana Skomljana. Če je bil časi res nekam čuden, ne dene nič: saj ni, da bi morali vsi po vsakdanjih pravih živeti. Ako je pa bil tudi ne-

roden, — no, Bog mu je odpustil in čitatelj mu bode tudi, ker se je vselej poboljšal, spoznavši svoje napake.

Naš Florijan se je porodil na precej visokem kraju, s katerega se vidi Kum in Ribniška »Ohcet«. Kakor je pravil, bilo jih je več otrôk, stariši pa so bili bolj revni, zatorej so morali otroci iti počasi s trebuhom za kruhom, ker se doma niso mogli preživiti.

Naš Florijan si je začel ljubi kruhek služiti pri drugih ljudeh ter opravljal prav imenitno službo — službo navadnih kmečkih otrôk: pasel je živinico in nepokojno dróbnico. Za mladega dečka je bil to imeniten poklic; boljšega si še misliti ni mogel. O kako prosto je dihal z vaškimi pastirji na paši, kjer so »zajčke« igrali po zeleni praproti in »svinjko« vganjali po prijazni tratini! Težavno je bilo to opravilo, časi jo je kar celo popoldne »pasel«. To je bilo letanja in kretanja na vse strani, ker so mu jo sovražniki krepko odbijali s palicami! Po takem trudapolnem delu ni mogel celo noč zatisniti očesa.

Ali glejte, to mu je pomagalo, da se je utrdil za poznejša leta.

Florijan je bil srednje postave, nizkega čela in širokih ust, da bi bil Ribničan o njem lahko mero vzela za svoje žlice po znani popevki:

Od širokih ust so mero vzeli,
So žlice delati začeli,
So stor'li robe té
Za cele deželé-lé-lé.

Oblečen je bil Florijan pa tako-le: Imel je prtene hlačice, nekako do kolen, iz enake robe tudi srajco, ki je bila za pestjo dobro pomazana s samimi domačimi »polži«. Pokrivalo mu je bilo, kar je v hitrici prej zgrabil, ko je vstajal, ali kaka kučma ali kak oguljen klobuk, ki je bil najbolj pripraven za »tatermana« (strašilo) v prosu; saj dober, nov klo-

bučiček bi ne bil zanj, ker je imel lepo navado, da je metal klobuk za živino, še raji za ovcami, da so uboge plašljive reve begale po pašniku, kakor bi jih bil volk razkropil.

Tak klobuk je opravljal še več drugih služeb. Kadar ni hotelo goreti, prijel je svojo komuzo za krajevce ter ž njo ogenj podpihal; kadar je krompir spekel, pokusil ga je najprej klobuk, potlej šele Florijan, in če je kedaj kam sedel, dejal je potrpežljivi klobuček pod-se za blazino.

Naš Florijan se je za pravo zval Anton; a kaj si hočemo, da so ga pastirji prekrstili in sicer zaradi tega, ker je sedel rad pri ognju in po žrjavici brskal. Da bi slabo žrjavico oživil, pel je zopet klobučiček staro pesem: »Ali ne bodeš gorelo! Kaj se kisaš in se kisaš? Le gôri le, saj tudi jaz trpim, krotišče!«

Brez krompirja ni rad pasel Florijan v jesenskem času; ako ni bilo domačega, lotil se je ljudskega, kar ni bilo prav. Navadno ga je natlačil v nedrije; da pa ni po hlačnicah zbežal, prepasal se je trdno z jermenom, ki je imel obodce iz medi. Vedno pa mu je lep konec jermena spredaj mahljal, kar je bilo Florijanu jako všeč, češ, da ima tako dolg jermen z obodci. Za jermen je imel privezan tudi »pipec«: saj pastirja brez pipca si še misliti ni mogel, kakor ne berača brez malhe.

Florijan je bil precëj prebrisan dečko. Kar je bilo burkastega, pobral je hitro in si zapomnil; krščanski nauk pa mu ni nič rad šel v glavo. Vendar je rad molil ter se Bogu, Materi Božji, angelju varihu in svojemu patronu vsak dan priporočal, posebno še poletni čas, da bi ne izgubil živine, ki je rada bezljala.

Kdor ni bil pastir, ta še ne vé, kaj se pravi za živino letati po hribih in dolinah, po gladkih ravninah in po

grmovju; to je težje delo, kakor vroč močnik jesti ali vrelo kašo. Pa kako je bilo to Florijanu pozneje koristno, ko je moral pri vojaki letati, da je bilo joj, in večkrat iti na pot, če tudi jed še ni bila kuhana!

»No, to je moja sreča«, dejal je Florijan, »da sem se v mladosti navadil letati.«

Ko je bil Florijan pastir, stikal je rad po ptičjih gnezdih, kakor še sedaj delajo malopridni paglavci. Ni ga bilo tako visokega drevesa, da bi ne bil nanj splezal. Marsikaterega mladega ptička je končal: kar vrat mu je zabil. Florijanu je bilo zaradi tega v poznejših letih močno žal. V mladosti jih je preganjal in rad lovil v zadrge, zlasti za Božič, da bi na sveti dan imel pečenko; po cel mesec prej jih je lovil — seveda so imeli nekateri zaradi tega še prav poseben okus.

Pozneje je pa ptičke rad imel, trosil je po zimi ubogim revicam še zrna na tla, še rajši na kak vzvišen kraj, da jih ni zalezal maček.

Florijan je posebno čislal mlade veverice; saj jih je lahko prodal v Radeče ali na Zidani Most in sicer glavo po 10 kr. bakrenega denarja.

Nekega dné zagleda na visoki smreki veliko, okroglasto gnezdo. Začetkom misli, da so kragulji; ko pa spleza do gnezda, vidi, da so veverice. »Oho! to so veverice! Smo že skup!« Pet jih je potlačil v nedrije in se dobro prepasal, da bi mu ne ušle nizdolu po hlačicah. Ali groza! Razlezle so se mu po hrbtu in ga močno opraskale. »Pustim vas pa ne«, del je sam pri sebi, »denar se težko služi.« Ena je bila rujava: »ta ima že posebno dlako v možganih«, dé Florijan, »to bodem prodal dražje kakor črne«. Res, šla je za tri »kebre« dražje.

To je bil prvi denar, ki ga je Florijan imel v lasti, zanj si je kupil dva hlačnika (naramnici) in slamnik na semnju v Št. Lorencu na Temenici; gospodar iz Tehaboja ga je bil seboj vzel, da mu je pomagal voli goniti. Kako se je Florijan tukaj čudil, da imajo ljudje toliko blaga na prodaj, zastonj pa ničesar ne dadó, k večjemu katero po plečih, če se hitro ne umakneš!

Drugo leto je služil na Veliki Gobi pri dobrem gospodarju še vedno za pastirja. Med Polšnikom in Veliko Gobo so se bili vtaborili cigani; teh ljudij ni mogel živih videti; dejal je: »Jaz trpim toliko na tem raztrganem svetu, te grdobe pa ciganijo brez dela in ljudem delajo škodo. Pa vam že zabrusim eno, le čakajte, nesnage!«

Nekega dné je pasel živino v hosti, cigani so pa v dolini kurili in krog ognja čepeli; kuhali so neki — po mislih Florijanovih — mačje meso. Florijan jih je nekoliko časa zalezoval od daleč ter se prihuljeno skrival, da bi ga ne opazili. A — všk! — vrže krepelec na sredo ognja, da so iskre letele na vse strani. »Oh, majka!« zavpijejo cigani; vsi planejo po koncu, stari in mladi, da poiščejo nadlegovalca. Florijanu začne trda presti; kar se zakadi v robidovje in ga nekoliko še na-se potegne, da bi se bolje skrtil. Ali ubogi ti, Florijan! Ne zapazivši ničesar, vleže se v mravljišče. Razkačene živalice pa kmalu lezejo po njem; hudo mu dé, toda misli si: »Mravljinici me ne bodo požrli, cigani pa me lahko spečejo in brez kislega zelja pojedó ali pa seboj odvedejo. Le potrpi, zato pa bodeš pisan kakor lesice (pirhi) za veliko noč.« — Šele proti večeru se spravi na noge ter gre živino iskat, ki se je bila že daleč razpasla. »Oh, kaj takega ne storim nikdar več, rajši pustim take ljudi pri miru, če so

tudi cigani. — Tak je bil njegov trden sklep, in ni ga prelomil.

Kako je bil bistrumen naš Florijan, kaže to-le: Nekega dne sta ž njim še dva vaška pastirja pasla, Gregorjev Mihec pa Plahteč Šimenček. Češnje so bile ravno zrele. Pogovorijo se, da ideta onadva češnje brat, Florijan pa bode varoval živino. Ko zapazi soseda paglavca na češnji, hiti ja podit, a nobeden neče iti s češnje. Florijan, zvita buča, odpre lesa (vrnilo) in zažene živino v sosedino koruzo. Kaj si hoče žena? Živino gre vračat, poglavca pa — hajdi doli! — zbežita srečno brez plačila po hlačah. Pastirja nista mogla prehvaliti Florijanove bistrumnosti, da je ženi kašo upihal.

Pri tem gospodarju ni bil dolgo, šel je drugam služiti. A v novi hiši se mu ni godilo dobro, zakaj žena je bila umazana in nesnažna. Od te dôbe ni mogel uživati močnika z mlekom. Na sveti večer ga doma pusté za variha pri malem otroku. Ker pa dete vpije kakor legat, naveliča se Florijan te muzike in zapreti: »No, naredim ti jo, le vpij!« Otroče ihti tako, da komaj dobiva sape. Florijan mu pa skuha mleka, nadrobi vanj kruha ter reče: »Vidiš, žaba, sedaj pa le molči, saj si sito kakor boben! Le pomisli, kako se je nocojšnjo noč godilo božjemu detetu v Betlehemu, potlej bodeš raje tiho, ali ne?«

Florijan je kaj rad menjaval službe, misleč: »Ako več izkusim, bodem bolj izkušen.«

Ko je bil star 16 let, začel je služiti za hlapca ter smehljaje se dejal: »Sedaj pa že, sedaj! Vsaj katerikrat vidim cesarsko podobo«. Odslej se je oblačil snažno in nosil zajčji klobuk s šopkom, pa dobro je bilo tudi kako petelinovo pero ali veverični rep; vrat si je obezoval z rudečo ruto, kakeršne so do-

našali krošnjarji iz Trsta — večjidel tiho-tapsko.

Leta 1848. je Florijan služil v Šentjurju pod Kumom pri M. Nekega dné pase živino v Sopotu (dolini med Dolom in Šentjurjem), kar zagleda Ribničana, ki je s krošnjo počasi korakal po cesti. O teh ljudeh je Florijan že dosti slišal, kako neumni so. Zato se hoče z možem nekoliko ponorčevati. Moško se vstopi pred krošnjarja ter ga zbadljivo vpraša: »Mož, imate-li lončen bajs?« — »Fantek! le sem bali, sem: pokažem ti ga«, dé mož. In ko se Florijan približa, mahne Ribničan z gorjačo po Florijanovih plečih, da se je temu kar stemnilo. »No, vidiš, krotta krotasta, kakšen je lončen bajs; sedaj pa že veš, kako poje. Le nesi struno domu očetu pokazat, saj mislim, da se do doma ne bo še izgubila; očetu pa reci, naj še drugo nagnó, da bodeš vedel, kaj se pravi tuje ljudi oponašati. Krotta, pametna bodi za naprej, pa bode prav!«

Te dogodbiice ni mogel Florijan nikdar pozabiti; še sedaj pomni, na katerem kraju v Sopotu jo je skupil. Od te dôbe je Ribničane spoštoval in se jih tudi bal.

Ob nedeljah in praznikih je Florijan rad postajal pred cerkvijo, da so ljudje videli njegovo mišjo dlako pod nosom in pa lep klobuk, za katerim je nosil pavovo pero. V krčmo ni rad zahajal; malokedaj je noter krenil in drugi dan potem zdihoval, kako ga glava boli. Nekoč se je bil še prehladil in dobil plučnico. Gospodarju ni bilo prav, ker Florijana ni bilo o pravem času domov, a kaj je hotel! Potrpel je, češ: Če ga oštejem, pusti službo, ker je taka danes družina.

»No«, veli gospodar, »le pokori se s plučnico, saj je zima, in ne boš dosti zamudil.«

Florijan se je hudo potil, potem ga začne tudi bôsti; gleda srpo, zdravnika pa ni blizu, saj nima denarja zanj, zatorej si sam pomaga, kakor more.

Slišal je že večkrat praviti, da pri plućnici na levi strani bôde. Zato se pogosto obrača na desno stran, pa to nič ne pomaga. »Treba poskusiti kaj drugega. Že vem: napijem se kislega vina, kakeršno raste pri nas; to bôde še huje nego plućnica, morda jo zaduši vino, to je po mojih pametnih mislih nekaka protipeza. Morda vendar le odrinem bolezen.« Florijanu je vedno huje. Dá si torej vina skuhati in popra vanj natresti, češ: »Ako še to ne pomaga, pa sem preč!«

A sedaj se jame Florijanu mešati v glavi, vse mladostne burke rojijo po nji: o ciganih, Ribničanih in še sto drugih. Revež se ljudem smili, ali nehoté se posmejajo semtertje, ker je blodil take, kakeršnih niso bili vajeni.

Pošljejo po duhovnika, da bi ga previdel. Toliko je bil še v zavesti, da je prejel vse zakramente za umirajoče.

Po končanem sv. opravilu ga vpraša mašnik: »Pa ne da bi bil vino pil v tej bolezni?« — Florijan odgovori odkritosrčno: »Ali, gospod, še kuhano sem pil.« — »To pa ni bilo prav, Florijan! to je strup«, dejal je duhovnik. Florijan ves poparjen odgovori: »O, gospod, saj verjamem, da je strup; slišal sem pa, da drugi tako delajo, zato sem še jaz neumnež tako storil.«

Gospod se poslovi od Florijana ter ga priporoči Bogu, Materi Božji in sv. Florijanu, njegovemu patronu, ker ni vedel, da je Anton njegovo krstno ime.

Florijan je ležal 14 dnij prav močno bolan. V bolezni je jako oslabel, bati

se je bilo, da ga spravi vročinska bolezen, ki se je izcimila iz plućnice, pod zemljo. »Oh!« vzdihne Florijan, »dajte mi gorkega mleka izpod krave, pa smodnika denite v mleko jeden ščepec. Ako še to ne pomaga, naj pa bode po meni!«

Florijan ni umrl, še živi; toda dolgo časa je pokašljeval, za to je izvestno pripomogel smodnik; žveplo je žveplo, za pluća gotovo škodljivo.

Florijanova sreča je bila sedaj to, da se je že pričenjalo pomlad. Po malem je že rastel pelin, katerega je rad zvečil in jedel nekaterokrat s slanino, izpod rujave kože pa je pil mleko; kmalu je okreval toliko, da je mogel v cerkev. Ali svet se mu je zdel ves nov, cerkev drugačna kakor poprej, tudi ljudje drugačni. To zimo je bilo dosti ljudij pomrlo; milo je Florijan pogledoval, prišedši do cerkve, po novih grobéh ter si mislil: »Glej, še nekoliko — in jaz bi tudi tukaj počival ter čakal sodnjega dne! Oh, če tudi ni moj patron sveti Florijan, vendar ga hočem danes lepo zahvaliti, da me je obvaroval ognja. Saj vem, da tudi pravični ni brez greha, kaj še le jaz, ki sem bil tako norčav! O Bog, daj mi še enkrat trdno zdravje, ves drugačen bodem.«

Gospodarju je bilo sicer težko imeti bolnika tako dolgo pri hiši, »a kam hoče revež iti«, reče mož, »tu pri nas je vsaj na gorkem in ima postrežbo«. Florijan se še sedaj s hvaležnim srcem spominja tega dobrega gospodarja, tudi moli zanj, da bi bil srečen na duši in telesu.

Nasledki hude bolezni so se še dolgo poznali; Florijan ni bil kmalu za težko delo, zato je moral to službo zapustiti in si ložjo poiskati. (Dalje.)

Na valovih Savinje.

(Spisal A. Sušnik.)

Poznal ja je vsakdo. Podobna sta si bila kakor brata, in ko bi ne bilo gledé na starost med njima razločka, izvestno bi ju ne bil nihče razločil. Starejši, Svetič, je bil oženjen in imel doma čvetero otrôk. Mlajši, Lavrinšek, je bil samec in ni imel niti sorodnika v svoji nizki, mali izbici. Skupaj sta hodila na delo, katerega sta imela čez in čez dosti. Radi so ja imeli povsodi, ker sta bila dobra delavca.

Toda na lahko delo tudi hodila nista. Po leti sta bila v lomih, in daleč se razlegajoči streli so kazali, da imata krepke roke in krepke čutnice. Po zimi sta sekala led za pivovare, hodila sta tudi v Slavonijo drevarit, a pomladi sta plavila.

Osobito v plavljenju sta bila prava mojstra. Na Savinji sta poznala vsak kamen, in dasi je bila plav nekaterikrat višja nego navadno, znala sta se izogibati vsaki zapreki kakor jegulja. Stala sta vedno ponosno vsak na svojem koncu vora, veslala po penečih valovih drzno, ter se z iskrečimi očmi ozirala po cvetočih bregovih, katere je pomlad vzbujala k novemu življenju. Kjer je bil tok reke počasnejši, prišla sta vkupe na jeden konec vora, pogovarjala se in brezskrbno smejala nad vodnimi globinami.

Neko pomlad so ja videli ljudje sicer zopet vkupe zvezavati velikanske lesene klade v posamične členke vorove, toda čudno malo sta med seboj govorila, k večjemu takrat, ko sta morala drug drugega prositi pomoči. Hitro so opazili to drugi delavci ter so se začeli nekoliko posmehovati. A kmalu so to

opustili. Lavrinšek udari nekoč ob hlode s kaveljnom, da je daleč odletel ter jih pogleda, da vsi h krati umolknejo.

»Fantje, še eno táko! Videli bodete, da v drugo ne bodete imeli časa.«

Ker so ga dobro poznali, verjeli so mu tudi, in od te dôbe sta imela mir on in Svetič. A dasi so mirovali ljudje, bila sta sama kakor kovaški ogenj. Prikrivala sta nekaj hudega v svojih prsih, kar bi moglo biti obema pogubno. Srdila sta se drug na drugega, a vsakateri še največ na-se. Žal je bilo obema, da sta se udala tej mržnji, toda prepozno. Kako je to bilo?

Prišla sta iz Slavonije, kjer sta sekala v šumah. Lepo kopico srebrnjakov sta imela prihranjenih in sta si torej hotela, povrnivša se, nekoliko »privoščiti«, saj sta dovolj trpela po zimi.

Svetič je šel malo prej domov, toda Lavrinšek, kateri ni imel nikogar, ni tako bojzljivo štel kupic. Bil je že proti večeru, ko se i on napoti precěj vinjen proti domu. Na pol poti se ustavi in zamisli.

»E, kaj bodem neki počel doma? Šel bodem k Svetiču, ondi bodem veselejši.«

In res gre. Vstopi v izbo, kjer je stanoval njegov tovariš. Ni ga bilo v hiši, bil je nekje na dvorišču. Žena Svetičeva prijazno pozdravi smejočega se in veselega Lavrinška. V hipu mu pride nekaj na misel, kar bi se mu ob drugi priliki niti ne sanjalo, a danes je bilo osodno zanj. Vino je naredilo že mnogo zla, tudi našima prijateljema. Ves židane volje se bliža prijateljevi ženi, hoteč ji skazati neumestno prijaznost. Ona se mu brani, pa se smeje njegovi dobri

volji, ker ga je poznala kot poštenjaka. A kmalu mine Lavrinška veselje. Med durmi se pojavi Svetič. Ugleda Lavrinška, kako se sladka njegovi ženi.

Zablisne mu v očeh, en skok — in stoji tik njega. Zgrabi ga za rame in ga s trdim sunkom pahne preč. »Tak si torej? — Za mojo ženo laziš? Misliš, da sme moja ženo zapeljevati tak potepin?«

»Jaz potepin? Pazi, Svetič, da bi ti ne bilo žal te besede! Saj nisem hotel snesti tvoje žene. Ali je morda iz masla?«

To izgovorivši naglo odide; in prav je storil, zakaj Svetič bi mu ne bil odpustil te besede. Ko vidi, da odhaja Lavrinšek, razljuti se nad ženo. V njenih očeh se pokažejo mestu smeha — solzé. To potolaži njenega moža. Jezen se vleže na postelj, prisegajoč Lavrinšku osveto, da se je drznil motiti njegov zakonski mir.

Ko se v jutro prebudita, jima živo pred oči stopi prejšnji večer. Zakaj se ni pač eden sramoval in drugi pokesal! A ljudje so že taki: krivice ne pripoznajo, ako so jo sami naredili.

Svetič je bil slabe volje. Žena, ta dobra žena njegova, je molčé poslušala njegova vprašanja in očitanja, a ni mu odgovarjala. Ves čmeren gré na delo, spaja vore in prvi pogled meri na Lavrinška. Obrne se v stran. Ubogi Svetič ni vedel, da je onega sram; mislil je le, da ga je včerajšnje vedenje njegovo ujezilo, in skoro bi bil šel k njemu ter mu podal roke. Tudi Svetiča samega je bilo sram vpričo drugih.

Vračajoč se zvečer domov sta šla vsak svojo pot, oba nezadovoljna sama seboj; kesala sta se, da je tako trdovraten in jezen vsak na svojega prijatelja. Izgovarjala sta se v mislih drug pred drugim, hoteč se pregovoriti, da

sta oba nedolžna. A izpregovoriti nista hotela, niti se domeniti. Vsled tega ni izginil gnjev ni prvi, ni drugi dan, a tudi naslednje dni ne.

* * *

V tej mržnji stopita nekega dné na dva vora. Stala sta zopet drug za drugim, vsak na svojem voru, a ni prvi, ni drugi se ni obrnil; molčé sta zrla v peneče valove Savinje, katera je bila narasla vsled deževja. Plavila sta tiho med skalami in bregovi, upirajoč se z žuljavimi rokami ob vesla; s temi sta krmilila obe spleteni velikanski plavi, sestavljeni iz stoletnih gozdnih velikanov, kateri so nekdanj šumeli in upogibali svoje košate veje po savinjskih šumah. Svetič, ki je plavil spredaj, ozre se malo po Lavrinšku, ki je za njim rezal valove s svojim veslom. Večkrat hoče Lavrinška ogovoriti, kakor je to običajno storil prej, toda ne dá mu srce.

Bliža se jezu. Tu se mu nekaj naključni, kar še nikoli poprej ne. Ni opazil, da vor ne plava v svojem tiru naravnost skozi odprto veho: kot bi trenil, buti ves vor ob kobilo. Urno priskoči in se trudi na vse kriplje, da odrine vor izza skal, toda brez uspeha.

»Umakni se!«

Lavrinšek se pomiče bliže s svojim vorom ter porogljivo in zbadljivo kliče Svetiču, naj se mu umakne, da bode mogel z vorom dalje.

»Če hočem!« odgovori mu ta. Debele potne kaplje so mu rosile čelo vsled brezuspešnega napora.

»Ali se mi ne umakneš?«

Pri prvem nesreča, pri drugem pa škodoželjnost podkuri iz nova gnjev v pogubni plamen. V hipu zamahne Lavrinšek z veslom, — in njegov vor zadene ob vor Svetičev. Klade se razleté, in prvi členek tega vora se pretrga vsled hitrega in silnega sunka.

Bolesten vsklik zadoní nad vodo. Svetič izgubi trda tla pod nogami in se udere med kladami v vodo. Silni tok drvi hlode naprej, vrti jih in kot bi trenil, valí se plavec med skalami in vorom, in kmalu potisne Svetiča vor z ogromno silo na skalo, pod vodo skrito. V tem trenutju pa se dvigne Lavrinšek v velikem skoku. Požene se s svojega vora na Svetičev in ves prestrašen prisopiha k Svetiču. Z izredno močjo, katero mu je pomnožil strah, odmakne nepremični vor in bliskovito zgrabi Svetiča ter ga dvigne visoko iz vode.

Zapiral je že oči in težko dihal. Držeč ga v naročaju, hiti ž njim po zibajoči se plavi k bregu. Tu ga oprezno položi na travo ter ga jame drgniti na vso moč, dasi je ranjenec vedno slaběji. Glej, sedaj je odprl oči!

»Svetič, odpusti mi!«

V očeh njegovih zablisnejo solzé.

Svetič se bolešno nasmehne.

»Ne zapusti žene moje in otrók«, še peče pojemajoč.

Vsled groznih muk se mu premeni obličje, oči otrpnejo, telo se strese krčevito — mrtev je.

* * *

Ljudje so sicer rekli, da je Svetičevim otrokom Lavrinšek, kateri je vzel ubogo vdovo za ženo, boljši oče, nego je bil pokojnik. A vedeli niso, da mu vsak pogled vanje — trga srce in mu očita, da je vzrok prijateljve smrti. Na vor ni stopil od te dóbe nikoli več. Morebiti zaradi tega ne, ker bi bil moral iti preko jeza — priče njegovega groznega dejanja. Trpel je in se pokoril zanj vse življenje.

S e b i.

Ce bi željé ti umrle,
Sam bi umrl;
Beda mu, kdor si z obupom
Sam jih je strl!

Če bi bolesti minole,
Sam bi minol;
Zveza naravna oznanja:
Človek in bol.

Ce bi vse jarme otresel,
Prost bi ne bil:
Lastnega robstva okove
Bi si odkril.

Vstani z željami napolnjen,
Bog jih pozna;
Spolni jih, kader dozóri
Sreča srcá.

Dvigni Adam se v nesreči,
Bog zanjo vé,
V srečo ovije ob času
Tvoje ime.

Sam je vladar, ki je svetu
Stavil mejó,
V delež i tebi obeta
Krono svetló.

J. —ek.

Povodnji mož.

Tje pod slap šumeči
 Dèkle prat hodilo;
 Prepevájé pralo,
 Dolgo se mudilo.

Mati pa jo kára:
 »Tje mi prat ne hodi!
 Mož povodnji biva
 Tam pod slapom v vodi.«

Dèkle odgovarja:
 »Tamkaj sama bivam,
 Torej se za mesto
 Boljše ne prerivam.

Dèkle k slapu hodi,
 Pere kot popréje;
 Glásno preje pela,
 Poje zdaj glasnéje.

Tam je voda čista,
 In zató tam perem;
 Tam je kraj prisrčen,
 Boljšega ne vberem.«

Pride z belim platnom
 Tje ob zlati zori,
 Poje v slap šumeči,
 Kakor vila v gori.

A na onem bregu
Strune oglašé se;
Déklica utihne,
Šíri ji srcé se. —

Pa zagóde godec
Pesem čarno-milo,
Da mladenko vleče
S čudovito silo.

Platno ji odpade,
Zre in prisluškuje;
Gódec pa po valčkih
K nji se približuje.

Prime jo za roko —
Ponor se razkrije —
Ž njo gre v zlate hrame,
Voda spet se zlije.

Iz vodé peneče
Jaden vsklik glasí se —
Vóda pa čez skale
Kot poprej vali se . . .

Tam za drugo vrbo
Pa peró perice,
Pohité pogledat —
Ni je več družice . . .

A. H.

Misli.

1.

Slava je senca, pač mnogi kričé,
Sami pa vendar za slavo hité.

2.

Nikar mi ti drugih ne vodi,
Če tebi se samemu blodi!

—a—

Andrej Kačić-Miošić,

narodni hrvaški pesnik.

(Spisal Fr. Kovačić.)

Pené 26. avgusta minolega leta je slavila »kršna« (kamenita) Dalmacija prelepo slavnost, katere se je veselil ne samo hrvaški narod, ampak tudi drugo slovanstvo. Tega dne so odkrili slavnemu pesniku »milovanu« lep spomenik, katerega mu je hvaležni narod s svojimi žulji postavil.

In nedavno so časniki javili, da je tudi zastop mesta Zagreba dovolil 4000 gld. za spomenik Kačićev. Tudi metropolo hrvaško bode torej kmalu krasil spomenik ljubljenca hrvaškega naroda.

Vredno je, da ga tudi mi Slovenci saj površno spoznamo, ker ga naši bratje

tako cenijo. Ker je »Dom in Svet« lani obljubil, da podá Slovencem opis življenja in delovanja Kačićevega, izpolnujemo s tem svojo besedo.

Rodbina Kačićev je v zgodovini hrvaškega naroda jako važna. Kačići so bili med prvimi velikaši kraljestva ob času narodne dinastije; med plemeni-taši, ki so l. 1102. sklepali dogovor z ogerskim kraljem Kolomanom, nahajamo tudi Kačića. Spoštovali so jih celó v Carigradu. Jeden oddelek tega plemena se je že zgodaj preselil na Ogersko. Pozneje so se pa enkrat štirje bratje Kačići sprli z ogerskimi velikaši in jih

premagali. Da se ognejo maščevanju | zval Jurij), Kačić-Bartulovići, Kačić-Ogrov, odselijo se v Primorje in na | Miošići itd.

obrežju jadranskega morja si sezidajo močen grad — Gradec imenovan. Tako nam pripoveduje sam pesnik v pesmi na str. 283.¹⁾ Toda Ogrji jih tudi tukaj poiščejo in nekega dné, ko so Kačići odšli z doma, planejo na njih grad, oplenijo ga ter odvedejo njih žene in otroke. Kačići jim nečejo biti dolžni plačila za tako krutost; hitro uderó za njimi, pobijejo jih in jim vzemó vse, kar so bili zaplenili.

Ob času turških vojsk so se Kačići hrabro vojskovali in branili svoj dom. Narod jih je častil kot svoje dobrotnike in branitelje ter jim bil radovoljno udan. Sčasoma se je pleme Kačićev na daleč razširilo, pa tudi izgubilo prejšnjo moč in slavo. Posamezne rodbine tega plemena so poleg svojega plemenskega imena dobile še drugo, vsaka po svojem očetu. Tako so nastale rodbine: Kačić-Jurići (ker se je oče

Andrej Kačić - Miošić,
narodni hrvaški pesnik.

Rodbina Kačić-Miošićev se je nastanila v Bristu (Brestu) v Dalmaciji, na bregu jadranskega morja, in iz te rodbine se je rodil slavni pesnik Andrej Kačić-Miošić. Leto njegovega rojstva ni dovolj znano, a verjetno je, da se je rodil l. 1696. Njegov oče, pošten in veren mož, imel je razven Andreja še tri sinove in jedno hčer, na katere je pazil, kakor na svoje oko. Mati, Katarina (Tomasević), iz poštenega rodú, vzgajala je svoje otroke prav po krščansko. Že kot deček je kazal mali Andrej bistro glavico in dobro srce. Njegov ujec, provincijal frančiškanski, je spoznal kmalu velike sposobnosti svojega sorodnika in ga je sprejel v samostan zaostroški, da bi se tukaj šolal. Kakor drugodi, tako so tudi na Hrvaškem bili takrat samostani središče in zavetje slobode in omike. Zlasti v Dal-

¹⁾ Oziram se na najnovejše izdanje, katero je izdal odbor za Kačićev spomenik. Zagreb, 1889.

maciji so bili takrat žalostni časi, ker so Benečani na vsak način hoteli zatreti

domače hrvaško prebivalstvo. Zapirali so mu pot do omike, ker so vedeli, da se neuko in nezvedeno ljudstvo lože obdrži v jarmu, kakor omikano in zavedno. — V samostanu se je nadarjenemu mladeniču odprlo široko polje učenja. Tukaj je spoznal, kaj so revni menihi svojemu zatiranemu narodu, in vzbudila se je tudi v njem želja, da bi stopil v red frančiškanski. V samostanu so ga prav radi imeli zaradi njegove nadarjenosti in vzornega vedenja, zato so mu radi uslišali prošnjo. Leta 1720. je oblekel meniško oblačilo in dostal preskušnjo novincev, za leto dnij pa je storil redovniške obljube.

Njegovi predniki so ga potem poslali na višje nauke v Budim, kjer je bilo takrat središče treh frančiškanskih provincij: ogerske, bosanske in dalmatinske. Ondi je imel frančiškanski red tudi svoje najvišje učilišče.

V Budimu je v vsakem oziru lepo napredoval. Z bistrim umom je segel v globino modroslovne in bogoslovne vede ter si pridobil temeljito znanje v teh strokah. S prijaznostjo in ljubeznivostjo si je pridobil srca vseh svojih učiteljev in tovarišev. Po sedmih letih se vrne v domovino, izurjen v bogoslovni in modroslovni vedi, sposoben, da zasede učiteljsko stolico. Vendar je šel potem še v Benetke in tamkaj z izvrstnim uspehom prebil izkušnje.

L. 1730. je postal učitelj modroslovja v samostanu zaostroškem. Spisal je modroslovni spis: »Elementa peripatetica juxta mentem subtilissimi Joannis Duns Scoti«, izdan v Benetkah 1752. Tri leta je Kačić vestno opravljal službo profesorja modroslovja; ko se pa izprazni mesto na bogoslovnem učilišču v Šibeniku, pokličejo Kačića tje kot profesorja bogoslovja. V Šibeniku je učiteljeval deset let in si pridobil lep

glas; po širni domovini je bilo znano njegovo ime med učenimi ljudmi duhovskega in svetnega stanú. A tudi preprostemu narodu je bil dobro znan kot narodni pesnik in prijatelj ljudstva. Bil je učen duhovnik, izvrsten govornik, čislan od svojih bratov, slavljen in spoštovan povsodi, pa vendar se mu ni zdelo poniževalno, zahajati med prosto ljudstvo, opaževati njegove navade in marsikaj se učiti od njega. O počitnicah mu je bila najlepša zabava, da je potoval med narodom, spoznaval ga in poučeval, popraševal po starih vitezih, starih listinah, pesmih in pregovorih. Prehodil je velik del južnih krajev — do Dubrovnika. S takim potovanjem si je pomnožil znanje narodove zgodovine, na tak način je vedno bolj spoznal duha narodne pesmi in narodno mišljenje, in to ga je napotilo, da je tudi sam poskusil sestavljati rodoljubne pesmi za narod.

Trudil se je spoznati narod iz njegovih umotvorov, raziskati njegovo zgodovino iz narodnih sporočil in zgodovinskih knjig, trudil se je pa tudi, da bi pospeševal omiko preprostega ljudstva. Poleg tega je pa vestno izpolnjeval tudi svoje učiteljske, duhovske in samostanske dolžnosti. Leta 1748. so ga rešili učiteljske službe in ga proglasili za »jubilate«. To je bila posebna čast, nekako venčanje, s katerim so počastili učitelja, ki je določeno število let vestno in pohvalno doslužil.

Motil bi se, kdor bi mislil, da je Kačić odslej mirno v svoji celici živel, prav narobe: šele sedaj se začne pravo njegovo delovanje, kateremu se moramo v resnici čuditi. V zgodovini frančiškanske provincije dalmatinske od leta 1748.—60. ni nobenega važnejšega zbora, nobenega podjetja, pri katerem bi ne bilo Kačića. Komaj so ga rešili

učiteljske službe, že je jel izvajati ogromno in skoro predrzno osnovo, katero je že dolgo časa nosil v svoji duši.

V 17. stoletju je mnogo frančiškanov bežalo pred divjim Turkom v samotne primorske kraje in za njimi je šlo časi tudi ljudstvo. Tako se jih je precěj naselilo na samotnem otoku Barču. Tamkaj so si postavili borno stanovanje, ki nikakor ni bilo primerno njihovim potrebam. Kačić je že dolgo premišljeval, kako bi se mesto borne kočje postavilo poslopje, katero bi bilo vsaj dostojnejše prebivališče frančiškanom. Toda kako naj se začne tako veliko delo s praznimi rokami? Vender je Kačić, zaupajoč v pomoč božjo in pomoč dobrih ljudij, brez onih stvari, ki so za taka podjetja potrebna, dognal zidanje v dveh letih tako daleč, da je mogel potem delo z mirnim srcem prepustiti drugemu možu. Kaj takega je mogel izvesti samo Kačićev veliki duh in železna vstrajnost.

Od leta 1750. je živel v svojem domačem samostanu v Zaostrogu, kjer se je nekdanj kot deček učil. Od tod je potoval na razne strani, nekoliko po redovniških opravilih, nekoliko da spozna narod in zbere tvarino za svoje slovstveno delovanje. L. 1752. ga vidimo v Benetkah, kjer je dal na svetlo svoje znanstveno delo »Elementa peripatetica«. Tukaj je izdelal tudi rodovnico svoje rodovine, katero mu je dužd (doge) beneški potrdil in katera se dandanes nahaja v frančiškanskem samostanu v Makarski. V letih od l. 1750. do 1758. je potoval Kačić po Bosni in Hercegovini kot apostolski poslanec, kamor ga je poslal general frančiškanskega reda kot svojega poverjenika, da v njegovem imenu pregleda samostane bosanske. To potovanje je bilo za njegove namene posebno važno.

Narod hrvaški v Bosni in Hercegovini je vzdihoval že dolgo pod hudim jarmom turškega gospodarstva, a prav tukaj je ostal narodni živelj najčistejši in najmanj pokvarjen, ravno tukaj se je najlepše razevelo narodno pesništvo in se ohranilo do današnjega dne. Tukaj so se Kačiću, ki je tako ljubil narodno poezijo, odprli prebogati zakladi narodnega pesništva in on se zato v svojih pesmih večkrat spominja Bosne in njenih junakov.

Ko se vrne domov v Zaostrog, postane gvardijan; ko je pa l. 1758. bila volitev provincijala v Senju, obrnili so se vsi nanj, in le z močnimi prošnjami, naj mu ne nakladajo tega bremena, izprosil je, da ga niso izvolili za provincijala. To je bila sreča za narod, ker je Kačić naslednja leta dopolnil svojo pesmarico »Razgovor ugodni naroda slovinskoga« in spisal »Korabljico«, česar bi kot provincijal nikakor ne bil mogel izvesti. Zadnje dve leti svojega življenja leta 1759. do 1760. je živel mirno v samostanu zaostroškem. Kakor toži v predgovoru »Pesmarice«, stiskala ga je že težka starost in čutil je, da se mu bližajo zadnji dnevi. A tudi v tem času še ni miroval. Ko je leta 1759. ugledal svet »Razgovor ugodni«, lotil se je novega dela in naslednje leto izdal »Korabljico«, v kateri je zbral razne povesti iz sv. pisma in med nje vplel tudi dogodke iz svetovne zgodovine. Semtertje nahajamo tudi črtice iz njegovega naroda. »Korabljica« je njegov poslednji slovstveni dar, ki ga je podaril svojemu narodu — rekel bi — že s smrtne postelje.

Kakor je celo svoje življenje posvetil Bogu in svojemu bližnjemu, tako je tudi zadnje čase svojega življenja daroval za srečo bližnjega. — Meseca novembra 1760. l. so si nekateri ubogi

Primorci izprosili nekaj žita za zimo; a na potu jim burja prevrne ladijo, jeden se utopi, ostali se komaj rešijo. Starcu Kačiču so se siromaki v srce smilili, torej jim obljubi, da pojde sam ž njimi prosit drugega žita. Ko se vračajo domov, zadene jih nevihta. Siromak

Kačič je od mraza trepetal kakor šiba na vodi ter prišel ves moker domov. Kmalu se ga loti huda vročica, katera mu pretrga nit življenja. Tako je dokončal svoje delo neutrudljivi delavec Gospodov dné 14. decembra leta 1760.

(Dalje.)

Dva kralja.

(Romanca.)

Sliko si dovršil. Slava!
Kist umétalni odlôži!
Pred teboj Madóna krasna;
Sam poglej obraz nebéški,
Stvóru lastnemu se čúdi! —
Sèn nad trudno glavo tvojo
Danes leto je priplaval,
V snù ozarjena devica
Pred-te je stopila z neba,
Kist ti stisnila je v róko,
Tajno ti zašepetála:
Ticijan, naslikaj me!
Ti pa nosil si podóbo
V srcu svojem neprestano,
Tebi iz nemirnih prstov
Vréle so na platno črte.
Takrat obiskal v Milanu
Svečenikov si vladiko,
Sanje svoje si odkril mu
In obljubil, da naslikaš
V cerkvi támošnji Madóno.
Danes je dovršen stvor. —
Ljudstvo gnéte se zvedávo,
Zdaj na Ticijana gléda,
Zdaj obraz na živi steni.
Mnog umétalnik popótni
Platno pred seboj razgíblje
In ognjeno zrè na steno,
Da ustvari slaven snimek.

Šum nastane živ pred durmi,
Lica ljud obrne tjekaj,
Tje umétalnik pogleda:
Ob vladiki stopa k sliki
Karol, slavni nemški králj. —
Gleda Ticijan podobo,
Ena ni mu všeč poteza.
Slugi migne, da mu dvigne
Lestvo k zidu, kist prinese.
On pa skloni se k Madóni,
Dvakrat kist potegne gibki,
In nasmeh na ustih Deve
V rajsko-mil nasmeh prelije.
Divi kralj se umotvoru,
Čut mu nikne spoštovanja.
Bliže je pristopil k steni,
Lestvice je les prijel.
Ticijan osupel dé mu:
»Pusti, slavni kralj, ne veš-li,
Da podložniku službuješ?«
Odgovarja njemu Karol:
»Ticijan, ostani miren!
Razni nama so kraljestvi:
V sto deželah jaz carujem,
V kterih ti si moj podložnik.
A v umétalnosti carstvu
Klanjam jaz ti svojo glavo.
Ticijan, jaz kralj sem zemlje —
Kralj umétalnosti — ti!«

A. M.

Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega.

Kolikokrat nas tlači, uboge Evine otroke, huda teža življenja; kolikokrat tožimo o bridkostih, da damo duška svojemu srcu; kolikokrat

pogled više, njegovim duševnim očem se odpira drug svet — lepši, boljši, čistejši; ta svet mu ponuja tolažbe, sreče in zadovoljnosti vsaj za nekoliko časa:

ta svet je svet — umetelnosti, svet prave domišljije. — Ustvaril si je mož v svoji domišljiji lepe, krasne ljudi, ustvaril si je vzor blage in dobrotne matere z detetom. Tudi pokazal bi rad vidno, kar je ugledal z dušo. Gledati hoče s svojimi očmi in gledajo naj drugi tako mater, kakeršne ni med zemljani. Razpne platno, nategne je in položi na stojalo; izbere barve, vzame čopič, napravi zunanje površne poteze, da se vidi prostor, na katerem bode vsa postava; roka se giblje, čopič pohaja pokorno in lahko sem in tje, gori in doli, in kakor bi rastla iz platna, kaže se ti človeška podoba lepša in lepša, dokler ni — dovršena slika. Res krasna umetelnost, ki stvarja člo-

veško podobo! Vzvišeno delo, ki pokaže tvojim očem vzor človeške lepote in popolnosti v Božji Materi!

Da, radi te povečujemo, divna moč slikarjeva, in radi ti hvalo pojemo, slikarstvo, ki staviš človeku pred oči človeka lepega in veličastnega, ki ga vodiš v cvetočo prirodo, dasi ima pred seboj le kos platna ali papirja; ki ga razveseljuješ, kadar se je žalostil zaradi nemilih

se ozrejo naše oči po stvareh in prizorih, od katerih se takoj zopet obrnejo, ker so nas užalili! In človek, ki ima umno in neumrljivo dušo, dvigne svoj

resničnih prizorov v življenju. In ker je »Dom Svet« prav letos stopil na to pot odločneje, da budi narod slovenski na delo, da ga vzbuja za ljubezen do lepe grafične umetnosti, zato je primerno, da rečemo besedo o njeni zgodovini v obče, posebej še o zgodovini slikarstva pri Slovencih. Tako bomo bolje spoznali sami sebe, spoznali svoje moči, pa tudi svojo nalogo.

O jutrovih deželah ne bomo govorili. Niso bile sicer brez umetnosti, a ostale so skoro do dandanes na prvotni stopinji. O slikarstvu Kitajcev in Japoncev bi pač utegnili kaj več povedati, a za razvoj drugih narodov nimajo skoro nikakega pomena. Zato se ozrimo na oni narod, ki je tudi v drugih strokah bil zaščitnik ali vsaj prvi stalni gojitelj vzvišenih idej človeštva, t. j. grški. Pri Grkih se je razcvela ta umetnost do velike popolnosti. Do 7. stoletja pred Kr. so slikali večinoma le na vaze in druge posode, ali pa razne ornamente na strop pohištev. Pri tem so uporabljali pred vsem za arabeske liste rastline »akanthus«, ker jih vidimo upodobljene in zvite na kapitelih različnih stebrov. Potem pa, ko je nastopil Polygnót (deloval med l. 475.—455. pr. Kr.), razvijati se je jelo slikarstvo čim dalje bolj. Kakor razvidimo iz spisov tedanjih pisateljev in pa poznejših dôb, odlikovale so se slike tega umetnika zlasti s tem, da se je poprijemal velikih idej, da je njegovo naziranje velikansko, da kaže, kako deluje v telesu duša; na obrazu se je izražal duh, oči so bile žive, postave proste, gibčne! Slikal je prav dobro značaje — vreden imena »ethographos«, slikar »ethos«-a (Aristotel).

V tem in naslednjem stoletju so še sloveli Epiktet, Duris, Euphronios, Hieron in Brygos. Za temi pa so

prišli pravi velikani v slikarstvu, ki so povzdignili to umetnost do največje popolnosti v starem veku: Timanthes, Parrhasios (ok. l. 400.—380. pr. Kr.), Praxiteles in Zeuxis (ok. l. 400. pr. Kr.) Med temi slovi najbolj zadnji, čeprav pripovedujejo, da je še slikal samo s tremi ali štirimi barvami. Iz sykionske šole so bili tudi razni umetniki, kot Eupompos, Pamphilos, Melanthios, iz thebansko-attiške: Nikómachos in Aition, a Rafael Grkom je bil slavni Apelles (rojen v Kolo-phontu, živel 356.—308.). Njegove slike so imele kot harmonična celota neprecenljivo vrednost, dočim so bili semtertje v posameznosti drugi slikarji umnejši od njega. Vzor mu je bila »charis« — gracia, lepota, kakor si jo predstavlja ognjevita domišljija južnih narodov. — Stari pisatelji pripovedujejo o njem mnogo; tudi naš Prešeren se ga spominja v sonetu: »Apel podobo na ogled postavi.«

V poznejših stoletjih je prenehala prava izvirnost, in slikarji te dobe so imeli veliko veselje do slikanja namišljenih in čudnih predmetov. Ko se je pa, kakor kiparstvo, tako tudi slikarstvo preselilo v Italijo, propadalo je od dné do dné bolj in za časa Hadrijana že skoro več ni bilo te umetnosti. Stoprv v 13. in 14. stoletju so jo vzbudili iz tega spanja Cimabue, Guido in Duccio di Buoninsegna. Iz šole Cimabuejeve je slavni Giotto, ki je imel moč na vse slikarje tje do 15. stoletja. V 15. stoletju pa je bil pravi preporod dosedanjega italijanskega slikarstva. Umetniki: Giovan. Fiesole, Sandro Botticelli, Cosimo Rosselli, Bellini in Perugino so stopili na svetovno prizorišče. Za temi je prišla doba najdovršenejega slikarstva tega in vseh prihodnjih stoletij do današnjega dné.

Obdarjevanje kônj v Št. Jerneju na Dolenjskem.

Leonardo da Vinci (pozneje je živel v Franciji), Rafael Santi, Michel Angelo, Corregio, Tiziano in drugi so oslavili Italijo in narod svoj kot umetelniki, na katere je lahko ponosno vesoljno človeštvo. Odlikujejo se i ti veleumi po velikem duhu, izborni kompoziciji in po krasoti v skupinah; umotvore preveva oni duh, ki navdaja človeka z nekakim svetim strahom in zavzetjem.

Izmed španskih umetelnikov slovi vzlasti Murillo, pri čegar umotvorih stopa individualnost, preprostost in pobožnost, spojena s pravim čuvstvom in prijazno blagohotnostjo, na prvo mesto. Izmed Murillovih deželanov slové v 14. stoletju najbolj Dello in Starnina; v 15. Juan de Borgona, Campana, Morales in Macip, v 16. Navarrete, Alfonso Cano, Atan. Bocanegre, zlasti pa Diego Velazquez; in slednjič v 17. stoletju Goya, katerega veličastne, z duhom in poezijo španskega naroda napolnjene slike ves svet občuduje.

Četudi so Francozi od nekdanj umetelnost in vedo izmed raznih narodov skoro najbolj gojili, vendar niso imeli do poslednjih stoletij veliko takih slikarjev, katere bi lahko stavili v prvo vrsto. Iz 15. stol. slovi Fouquet de Tours; iz 16. François Clouet; iz 17. stol. Jacques Blanchard in Eustache Le Sueur. Stoprv koncem 17. in v 18. stoletju se je vzdignilo slikarstvo do one višine, na kateri je še dandanes. Zasloveli so Lebrun, Michel Corneille, Claude Lefèbre in Vernet, umetelniki, ki so za mnogo nad svojimi predniki. Izmed dandanašnjih so pa najslavnejši: Ary Scheffer, Delacroix, Decamps, Lessor, Robert in Delaroche.

Tudi v Belgiji in na Nizozemskem se je razvilo slikarstvo do precejšnje

popolnosti. Omenjam naj le slavnega Van Dycka (r. l. 1599., u. l. 1641.) in Rembrandta (r. l. 1607., u. l. 1669.).

V Angliji pak niso bila slikarstvu posebno ugodna tla, in angleški slikarji so vedno zaostajali za laškimi ali španskimi. Izmed največjih so: Cooper, Reynolds (leta 1723.—1792.), Briggs, Stothart, Crome, Callcot in Creswick, ki so skoro vsi slikali zgodovinske predmete.

V Nemcih so znamenitejši Albrecht Dürer (l. 1471.—1528.), H. Holbein (1497.—1543.), Mengs (1728.—1779.), priden a nenadarjen slikar, Tidemann, in v sedanjem času: Feuerbach, Piloty, Makart in Gabr. Max.

Po tem kratkem pregledu se pomudimo še nekoliko dalje pri Slovanih, posebej še pri Slovencih. Ako ne nahajamo med Slovani tako razvite slikarske umetelnosti, kakor pri južnih narodih, treba pomisliti, da so jih zavirale razne neugodnosti. Južno podnebje, ki je svetlo in žarno, osvetljuje predmete vse drugače kakor mračni sever. Tudi so bile neugodne razmere politične. Južni Slovani so vzdihovali pod krutim jarmom turškim, težko so si pridobivali vsakdanjega kruha, kako naj bi bili mislili na umetelnost. Edina pesem žalostinka jim je bila tolažba in uteha.

»Inter arma silent musae« uči latinski rek. Vendar so se trudili tudi Slovani za to lepo umetelnost in ponašajo se lahko z dovoljnimi, ako ne velikimi uspehi. Naj si jih nekoliko ogledamo.

V Čehih slovi zlasti Vaclav Brožík izmed prvih historičnih slikarjev, porojen l. 1852. v Třemošni pri Plznu. Hodil je v šole v Pragi, potem v Monakovem in slednjič v Parizu. Od tod je šel Brožík učiti se slikarstva v Ant-

werpe, kjer slovi zlasti znana naturalistiška holandska šola. Ondi je stoprv postal umetnik v pravem pomenu besede. Najbolj znana je pač slika: »Hus na sněmu v Kostnici«; poleg tega spadajo slike »Columb«, »Slavnost v Rubense« in »Svatek babičky« med najboljše čeških slikarjev.

Ne manj izvrsten slikar je Pražan Ženíšek; hodil je v umetelne šole v Pragi, v Beču in Antwerpah, kjer se je učil zlasti slikanja ‚al fresco‘. Občno zanimanje so vzbudile skupine na stenah narodnega gledališča v Pragi. Izmed njegovih najboljših slik, ali pa morda najboljše je »Božena«. Sedaj živi Ženíšek v Pragi kot profesor na c. k. češki umetelnostno-obrtni šoli.

Tretji umetnik slavnega imena je Dvořák. Naj omenimo njegovih krasnejših alegoričnih podob: »Vera, upanje in ljubezen«; človek ne vé, kateri bi prisodil prvo mesto. — Toliko o češkem slikarstvu!

V Rusih naj omenim glasovitega Vereščagina. Narodil se je Vasilij Vasiljevič Vereščagin dné 26. oktobra l. 1842. v guberniji Novgorodski v Čerepovcu in hodil v Peterburgu v mornarsko šolo, iz katere je tudi izšel kot častnik. A kmalu se je odločil za slikarstvo in l. 1861. pričel svoje potovanje po Nemčiji, Franciji in Španiji. Nato je odšel na Kavkaz, kjer se mu je duša napolnila z ognjem in živo resničnostjo, katera se nahaja na njegovih umotvorih. Pozneje se je vrnil zopet v Francijo, potem odšel na Kavkaz, kamor je še tudi često pozneje prihajal kot vojak. Sam si je zidal v Parizu velikansk

atelier, kjer je slikal prostrane slike svoje.

Le-te se dadó deliti večinoma v dve vrsti: slike bojne in slike verske. Prve je občudoval ves svet, zakaj umetnik predočuje predmete svoje iz vojske z vso natančnostjo, strašnostjo in odvračuje človeka od bojaželjnosti. A odločno treba zavračati namere slikarjeve, katere je imel v verskih slikah. Tu se kaže v najvažnejših predmetih goli naturalizem, nekrščanski duh. Zato moramo le z obžalovanjem in s pravičnim srdom omenjati to stran njegovega umetelniskega delovanja. Škoda za takega moža! Neznana ni tudi ona velikanska slika: »Prihod princa waleškega«, kjer so slikani sloni v naravni velikosti.

Naj izpregovorim nekoliko tudi o poljskem slikarju Matejku. Jan Matejko, »historični« slikar, je porojen l. 1838. (30. julija), ter je hodil v šole na Dunaju in v Monakovem. Prva slika, ki je dosegla velikanski uspeh, bila je razstavljena v pariški svetovni razstavi leta 1867.: »Deželni sel Reyten na državnem zboru v Varšavi« (leta 1773.). Naš cesar je kupil sliko za Belvedere. Druga znamenita dela njegove rokó so: »Skarga«, »Wilczek«, »Stepan Bathory«, »Copernicus« in v novejšem času »Sobieski«. Zadnja slika si je pridobila mnogo slave. Kolorit slik tega umetnika je krasen, poleg tega pa različen in živ, domšljija umetnikova je ognjevita in vznesena, njegova nadarjenost v kompoziciji izredna. L. 1873. je postal ravnatelj akademije v Krakovu, kjer živi tudi še danes. Želimo mu še mnogo let slovanski umetelnosti v slavo.

(Dalje.)

—i—

Beseda — kje si?

(Piše J. M.)*

I.

Slovenščina se od leta 1848 naglo množi in razno olikuje, posebno po časnikih. Mladi pisatelji so takrat brzo začeli rabiti nenavadne besede in oblike, pa so poznej — spoznavši njihovo neprilichnost — jih zopet popustili. Tako se mi zdí, da so nekateri v zadnjih petih letih tudi preskočili prejšnje navade ter slovenščino jeli pisati v oblikah in rekih, ki mnogim starejšim niso po godu. — To je bilo menda vzrok, da so nekateri nasvetovali, naj »Slovenska Matica« izdaje list, v katerem naj se določujejo različne pisave. Stvar ta je zelo kočljiva. Od stvarnih preprirov se prejde hitro do osebnih. Ker je pa želeti, da se »Matica« vzdrži nad vsemi strankami, prevladalo je mnénje, naj se take jezične borbe prepustijo, kakor doslej, slovenskim časnikom, kjer se osebnost lože umakne občinstvu in se stvar sčasoma poravna sama po sebi.

I jaz več ne maram spuščati se v take jezikoslovne prepire, a urednik »Dom in Svet«-a je želet, da bi tudi jaz katero o tej stvari rekel. Podati sem se mu moral nekoliko, in sicer le toliko, da razodenem tu in tam svojo misel ali povém svoje nazore o slovenskem pisanju. Kar bom torej povedal, tega nikomur ne ukazujem; vsak naj si vbere le to, kar je prav in dobro.

Tako povém koj nekaj čudnega. Trideset let sem doslej že *podučeval* slovensko šolsko mladino ter ji dajal *poduk* v raznih rečéh, a odslej ne smém več. Po velévi sedanjih slovničarjev smém le še koga *poučiti*, mlade *poučevati*,

dajati jim le *pouk!* — *Pouk, pouk* — to je beseda, ki je vsaj jaz nisem slišal med prostim ljudstvom in ki je pred nekaj leti ni bilo brati v slovenskih bukvah; sedaj pa šole in zlasti časniki kar mrgolijo samega pouka, in mladi profesorji za napako štejejo dijaku, kadar zapiše *poduk*, *podučenje* ali *podučevanje*. Že beseda *nauk* mnogim ni bila prav vseč zarad zeví, in pisali so torej *navuk*, *navyk* (prim. navyknúti, obvyknúti, običaj). *Pouk, poučitelj* je meni »instructio, instructor«; *poduk* »Unterrecht« pa je to, kar so nekdej zvali podvižanje (Unterweisung), z vajo sklenjeno poučevanje. Po tem mi je zelo pomenljiv razloček: *pouk* po vrhu, od strani, *poduk* temeljito, z vajo, da človek dobí pod ali podlago, na kateri spozná to, kar je res in prav, in na tem podu kakor na trdnem stalu ali stališču se zná braniti proti napačnemu poučevanju.

Doslej so se dobri učenci svojemu učitelju o slovesu *zahvaliti* za nauk in *zahvaljevali* za prejeto *podučevanje*; sedaj smejo le še svoje učitelje *zahvaljevati* na *prejetem pouku*. *Zahvaliti* koga je skoraj to, kar pohvaliti, dohvaliti; osebek zdí se mi prepostransk, zahvala se kaže tu kot bolj vnanja reč. Vse drugače se mi glasi: *Jaz se ti zahvalim* ali *zahvaljujem*, védoma, istinito; povračavni se tukaj ni brez pomena, in oblika ta se mi ne zdí ponemčena.¹⁾

¹⁾ Odkar sem na govorico narodovo pazil še bolj nego poprej, našel sem obe obliki, n. pr. »Jest jih lepo zahvalim«, pa tudi: »Zahvalil se mu je«. Na vsak način treba stvar še pazno preiskovati. Uredn.

* J. M. = Jos. Karn; običajen odgovor gl. Slov. Narod 1891, 24, 26, 28, 29 pod zagl.: Beseda — kje si? (Dopis iz Trsta.) — brez podpisa.

Takó tudi nikoli nikjer med slovenskim narodom nisem čul, da zahvaljujemo Boga in dobre ljudi *na* življenju in drugih dobrotah¹⁾, p. na goldinarju, na knjigi, na hruški, na njivi, ki si mi jo podaril! Slovenci smo se doslej zahvaljevali *za* prejete darí in dobrote, in se hočemo tudi v prihodnje Bogú in dobrotnikom, in tudi jaz nikdar ne bom pisal: »Na tem oslu ali konju te zahvaljujem.« Ko bi mi že kdo rekel: »O teh darilih, o téh in téh stvaréh *se ti zahvalim*«, naj bi že bilo! Vendar bom s svojimi dobrimi učenci jaz po šoli molil le kakor doslej: »Predobrotljivi Bog, zahvaljujemo se ti za nauk in prejeto podučenje« (pro doctrina et institutione percepta)!

Kedar se v stavku ali v reku samostavnik izpusti ali zamolči, učita Metelko in Janežič, pridevnik sam velikrat prevzame samostavnikovo opravilo, in reče se na pr.: *Zdravi* ne potrebuje zdravnika. *Zadovoljni* ima kmalu dosti. *Pošteni* se *poštenemu* druží, *grešni* *grešnemu* služi itd. Pisali in govorili smo doslej *duhovni*, *duhovnega*. in samostavniško *duhoven*, *duhovna*; a novejšem piscem je to greh, in pisati velijo le: duhovnik, pravičnik, grešnik; poštenjak se poštenjaku, ali bolj ljubko, poštenovič se poštenoviču druží itd. Sklicujejo se na opazko Miklošičevo, da se v jezikih, kateri nimajo spolnika ali člena, pridevniki preminjajo v samostavnike. Vsled tega potrjujejo pobotne liste tedaj le podpisanci in podkrižanci, ne več *podpisani* ali *podkrižani*; namestu *nekateri* se praviloma piše *nekaterniki*, namestu *marsikateri* pa

marsikaternik ali popolnoma *marsikaternik*! — Kako pa je v latinščini, ki je brez spolnika, in vendar jej pridevniki pogostoma služijo za samostavnike, in to jako lepo! Po tem takem bodem kakor doslej še v prihodnje učil: Zveličani so ubogi v duhu, krotki, mirni, ne pa ubožci, krotkarji, mirniki itd.¹⁾

Zbirka pesmij in povéstij! No, to je pa spet nova pisava, rekel sem si, in čemu pač! Ta *j* na koncu bi se moral izgovarjati, in vendar se nikjer ne izrekuje; čemu se torej piše? Sila ni mila.

Nekdaj smo množni rodivnik pri ženskih samostavnikih na soglasnik pisali enako imenovavniku v ednini na pr.: Lepih *pesem* glas, čudnih *prikazen*, mnogih *žival*, notranjih *misel* itd. Po tem se je učilo, da naj se množni rodivnik vjema z enojnim ter piše: lepih pesmi, raznih živali itd. Poznej se je svétovalo, naj se pri samostavnikih z naglašenim *í* v edinem pokaže množni rodivnik s kakim naglaskom p. *gosí* *kostí*, tako tudi *dní*, *ljudí*. Sedaj pa se pritika *j* ženskim samostavnikom na soglasnik ne le z naglašenim *í* v rodivniku p. *gosíj*, *kostíj*, ampak tudi z nenaglašanim p. *pesmij*, *mislij*, *boleznij*, *živalij*, *povestij*!

S tem v zvezi je menda že v knjižicah za deco ali male otroke namestu prej navadnega Jurče, Jurček, pisava Jurijče, Jurijček! Dosledno morate iz Antonius pisati namestu Tonče, Tonček, po novoslovenski Antonijče, Antonijček!!

¹⁾ Posebno v znanstveni pisavi ne moremo pogrešati takih pridevnikov, recimo v modroslovju. Tu naj priznajo jezikoslovci, da mora jezik služiti stvari, predmetu, ne pa stvar jeziku. Zato se vjemam z gospodom pisateljem v toliko, kolikor takih pridevnikov res potrebujemo, n. pr. *dobro* — das Gute; *lepo* — das Schöne itd. — Pisave gospoda pisatelja nismo preminjali, kakor je tudi v njegovih naslednjih sestavkih ne bomo. Uredn.

¹⁾ Ta »na« je res vsaj čuden za naše uho, nedomač; sicer pa, kdor bi iskal takih smešnih sestav in izrazov v jeziku, našel bi jih dosti, n. pr. On se mu je zahvalil za hišo = hinter dem Hause. Uredn.

Časnikarstvo poljsko (varšavsko).

(Piše Tytus Sopotzko.)

Med dveh glavnih močij poljske družbe pod rusko vlado je časnikarstvo, katero je sicer pod ostro cenzuro moskovsko, ima pa vendar znaten vpliv na Poljake. Časnikarstvo jih družijo z drugimi omikanimi narodi. Ognjišče časnikarstva poljskega pod vlado rusko je Varšava, v katero se steka gibanje cele te poljske pokrajine.

V sredi časnikov izhajajočih v tem mestu je najslavnejši: »Gazeta Warszawska«, ustanovljena za zadnjega kralja Stanislava Puniatovskega v drugi polovici 18. veka. V začetku je poročala o vseh dvorskih plesih in sprejemih, potem je razširila svoj delokrog in je bila jako skrbno urejevana. V zadnjih časih se je ta časopis podal v nepotrebno polemiko in potem izgubil mnogo naročnikov; vendar upamo, da se zaradi sedanje sestave uredništva dvigne iz začasnega propada.

Drugi starina časnikarski je: »Kuryer Warszawski«, urejevan z veliko skrbjo, po vzoru pariškega »Figaro«; ima največje število naročnikov. Tekmuje z njim »Kuryer Codzienny« (vsakdanji dnevnik) izdajan v bogati in zaslužni tvrdki »Gebethner in Wolff«. V uredništvu tega časnika je mnogo nadarjenih pisateljev in njegovi smeri se ne more nič očitati.

Tretji Kuryer je: »Kuryer Poranny« (jutranji), namenjen samo dnevnim novicam — nouvelles du jour. V veliko zaslugo mu moremo šteti to, da skrbi krepko za informacije; ako mu pride časi po krivdi poročevalcev kaka časnikarska raca, nemudoma jo popravi, spoznavši svojo zmoto.

Poleg Kuryer-ov izhaja v Varšavi nekoliko političnih časnikov, med katerimi je najboljše razširjen »Wiek«, urejevan od g. Kazimira Zalewskega. Naročniki njegovi so največ iz plemstva, stanujočega v provinciji, kateremu je zaradi svojega srednjega stališča med konservativizmom in napredkom, in ker zagovarja

vedno zdrave in hvalevredne ideje, močno priljubljen.

Ultrakonservativni časnik je »Słowo«, kateri si pridobiva svojo veljavo najbolj s povestmi znanega pisatelja Henrika Sienkiewicza, nahajajočimi se v njegovih »listkih«.

Slednjič: »Gazeta Polska«, ki se peča z vsemi vprašanji društvenimi, in gospodarskimi, jednako »Gazeta Handlowa«, »Sadowa«, »Lekarska« izražajoč že v svojem naslovu svoj namen.

Od dveh let sem je začel izhajati v Varšavi mali časnik z naslovom »Ziarno« (zerno), odlikujoč se pred vsem po nizki ceni, zbirajoč novice iz drugih časnikov, urejevan od najmlajših, najmanj izrabljenih slovstvenih močij.

Versko glasilo je: »Przegląd Katolicki« (pregled katoliški), katerega vsebino polnijo razne razprave dogmatične, etične, filozofične, apologetične, ob enem vse to, kar se tiče sedanjega stanja katoliške cerkve. Ta list stoji pod vplivom nekoliko najodločnejših Varšavskih duhovnikov; bori se tudi vedno zoper razne blodne teorije, razširjene po »Przegląd-u Tygodniowy« - m (pregled tedenski) in »Prawde« (pravda) — listih skrajno pozitivnih. Urednik prvemu je gosp. Adam Wislicki, naroda semiškega, — drugemu pa g. Aleksander Świętochowski, človek obdarovan z nenavadnimi zmožnostimi, katerih pa ne zna rabiti za dobro. Oba ta glasila se trudita jedino za to, da bi v svojih čitateljih zasadila ateizem, zato grdita vse, kar je vzvišenega in svetega; vzeti jim hočeta vero in jih pahniti v brezno materijalizma in brezverstva. Žal — priznati se mora, bila sta dolgo priljubljena mladeži, pa hvala Bogu, kmalu je to mišljenje minulo, kakor vsaka moda, ne zapustivša pogubnih sledov v družbi poljski. Saj ljubijo Poljaki že od vekov vero sv. cerkve in se ne dadó zapeljati v prevratne ideje, ako so tudi zavite v lepo odejo.

(Dalje.)

Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu.

(Piše Fr. S. Lekše.)

Brez predgovora in uvoda nadaljujem lani začetno delo. Razvit, bogat in čist jezik je vsakemu narodu velika prednost. Torej se trudimo — vsakdo po svoje — za tak jezik! Ako se tudi ne vjemamo v manjših stvaréh, vjemajmo se pa vsi v ljubezni za resnico in za svoj mili narod.

Lani so nekatere »misli« napravile več hrupa, kakor je bilo treba. Kdor hoče pisatelja prav soditi, naj se ozira tudi na njegov namen. Nekateri so bili menda nevoljni, ko so čitali na 56. str. lanskega letnika »kažnjevatí, pojašnjevati, opaževati, opažati, zadoščati, nameščati . . .« Zakaj neki? Oglasil se je gosp. L. P. v »Ljub. Zv.«¹⁾: »V novejši dôbi (bolje času) so začeli delati zmešnjavo v tvoritvi imperfektivnih glagolov . . .« Res prav — skoro bi rekel — je govoril sosed Lah, znani pisatelj De Amicis: »Formidabili le discussioni di lingua . . . perchè ogni creatura umana porta dentro di se l'embrione d'un linguaiolo intrattabile, e cede piuttosto sulla questione dell' immortalità dell' anima (jaz že ne) che sulla questione d'un pronome.«²⁾ Čudno bi se utegnilo zdeti, ako bi ne omenjal ničesar o oni opazki. Vendar pa na vse ne bodem odgovarjal že tukaj, prilike bode pač še dovolj: zato sedaj le toliko, da se bolje umemo.

Moj namen nikakor ni bil — kakor lahko slednji razvidi — pisati sploh »o tvoritvi imperfektivnih glagolov.« Zakaj za to nikakor ni dovolj četrtinka male stranice, ampak treba nekoliko več prostora. Katere glagole sem mislil, to sem povedal; ostalih mi pa ne nalagajte na moj križ. In smo li res mi »začeli delati zmešnjavo«? Počasi! Radovednost

¹⁾ »Ljub. Zv.« 1890., str. 136—139.

²⁾ »Strahoviti so prepíri v jeziku . . . zakaj vsako človeško bitje ima v sebi kal hudega jezičarja in raje se udá, ako se gre za neumrljivost človeške duše, kakor če se gre za jeden zaimék.«

me je gnala, da sem pregledal površno nekaj listov »Zvon«-a ter našel, da uči: »zadostuje« (nam. »zadoščuje«), ker je pravilno od glagola zadostiti nedovršna oblika: »zadoščati, zadoščevati«; dalje »pojasnovajoč« (nam. pojašnjujoč) »onečaščenje . . .« »To zadoščuj« — piše zopet g. P. na drugem mestu, »da si ustvarimo« itd.¹⁾ Potemtakem bi se lahko oponosila komu drugemu »zmešnjava o tvoritvi imperfektivnih glagolov«, in najboljši naš slovenski jezičar, p. St. Škrabec, piše le: »nadomestil, nadomestiti, nadomeščati«, »nameščati« in sicer »imperfektivum« v pomenu »ersetzen — in locum sufficere, in vertreten — vice fungi.« Le nekaj vzgledov! »Naglašeni nameščajo dolge, nenaglašeni kratke zloge« . . . »kjer se morejo nadomeščati s troheji« . . . »ki se sme nadomestiti« . . . »a se je pa v stari slovenščini nadomeščal« . . . »V inst. je — *om* še ohranjen; vendar ga mnogokrat nadomešča že — *am* i. t. d.«²⁾ — Kakor to, da »ni kažnjevatí z vzgledi dokazan« — in zato ga ni môči zagovarjati — »konstatiramo faktum« še mi, da tudi »kaznovati« ni dokazan z vzgledi iz naše slovenščine. Iz tega pa, da je »kaznovati že v stari slovenščini zabeležen«, nikakor še ne sledi, da bi moral biti dober tudi v naši. Res omenja Lex. Palaeosl. Mikl.« »kaznovati« (»antch.« in »greg. naz.« torej iz strus. spomnikov iz XI. stol.). Vprašati se nam je, ali je ta glagolna oblika posebej staroruska, ali je tudi staro- t. j. cerkveno-slovenska, in zopet ali je svojina panského ali bolgarskega t. j. simeonskega časa. Lahko je tudi nastal »kaznovati« po analogiji »mafzhoval mafzhovanje« (Dalm.) »konjov, hlapcom, mesecov, meshzhovane« (Trub. Ps.). Sploh pa nam ni tu gledati, ali je »kaznovati« izglagolski ali izimenski glagol. Zakaj

¹⁾ »Ljublj. Zv.« 1888 in 1889, str. 378.

²⁾ »Cvetje« II. letnik 1881., IV. letn. 1890.

če je tudi zadnji, bilo je nom. deblo
mehko t. j. »kaznъ«, in po omenjenih,

na str. 56. p. l. označenih glasoslovnih zakonih ne more se glasiti »kaznovati«. Na preprosto ljudstvo se tu ne moremo sklicavati, ker je ta glagol književna beseda, in narod jo sedaj tako govori, kakor jo je čital v knjigah in poslušal iz ust svojih učiteljev. »Katero oblike bi po teh ali onih prehodih, po teh ali onih glasoslovnih pravilih bile še možne«, recimo kratko z gosp. L. P., »v to vprašanje se nam ni spuščati«¹⁾ sedaj, ker zato treba več prostora in časa, da se natančno določi, katere glagole nam je izvajati iz imen«²⁾, katere iz dotičnih glagolov IV. vrste.«³⁾ Kajpada za pisavo ni povsod odločilno to, kar smo omenili o »kaznovati«.

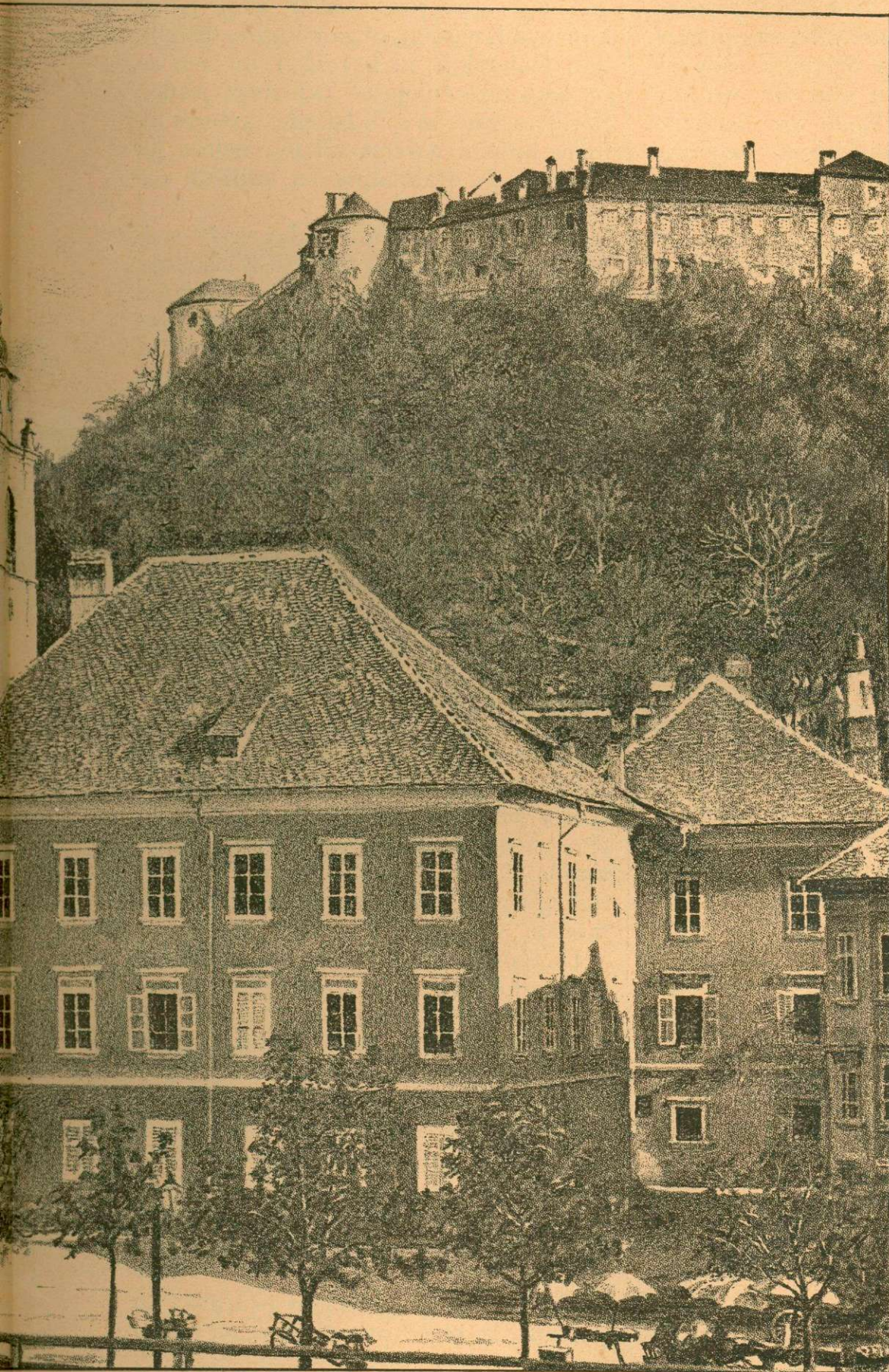
— Sploh so v tem velike različnosti, ker jezik v tem ni dosleden. Mnogokrat bi po glasoslovnih zakonih kaj drugega pričakovali, kakor

pa res imamo. Tako govorimo in pišemo: »zanesljiv in zamišljen« pošljem

itd. Ljudstvo po mnogih krajih govori »zmržnjen«, česar ne bi nikakor prič-

kovali. — Kar piše »Zvon« na str. 239., zavračamo ga s tem, kar pišeta gg. J. | svojimi učenci tri, ki so prišli iz različnih gimnazij; pri prvi nalogi je pisal *A* prihodnost, *B* prihodnjost, *C* prihodnjest, in vsak je trdil, da je moral pri prejšnjem učitelju tako pisati.«⁴⁾ In kdo more trditi, da so »izreki teh profesorjev« vsi dokazani? Kar se pa naj-novejšega besednjaka tiče, ni nam treba nanj prisegati. »Porabnim mi-slim« ni bil nikakor namen, da bi koga zbadale, ampak povedati naravnost, kar se nam je zdelo potrebno. Če je pa kdo, kar je bilo mimogredé v primerih in vzgledih rečeno, na-se obračal, slobodno mu! Res prav piše Anglež Pope: »To attack vices in the abstract, without touching persons, may be safe fighting indeed, but it is fighting with shadows.«⁵⁾

Sket in J. Lendovšek. Soseb še zadnji omenja med drugim to: »Imel sem med | več na Dalmatina. Kaj je pisal, o tem sodim po naši katoliški veri. V jeziko-

slovju mi velja, kako je pisal. Zakaj lahko rečemo gledé na današnjo slovenščino in pa Dalmatinov jezik, kar je rekel Nemeč prof. H. Osthoff za nemščino in jezik v Lutrovem sv. pismu: »Bekanntlich ist die Sprache, die wir heutzutage schreiben und der wir uns in der gebildeten Rede zu bedienen pflegen, im Wesentlichen diejenige Sprache, welche der Bibelübersetzung Luthers und seinen sonstigen Schriften ihre Einführung in den allgemeinen Gebrauch verdankt.«⁶⁾ Ali Dalmatin se ni nikjer učil slovenščine; pisal je, kakor je tedaj slišal doma — rekel mi je večkrat moj čislani prijatelj —, od Dalmatina se že ne bom nikoli učil slovenščine! Res je prvo, krivo pa drugo. Da bi se bil Dalmatin kje učil slovenščine, o tem molči zgodovina; zaradi tega pa ne prezirajmo njegovega jezika! Tudi sv. Ciril in Metod in njihju učenci se niso nikjer učili slovenščine v današnjem pomenu besede, in vendar se sklicuje vse na prva dva, na staro ali cerkveno slovenščino. In težko, da mi bode kdo oporekal, če rečem, da je za nas Slovence, za poznavanje našega jezika znamenitejši in imenitnejši jezik Dalmatinov od jezika sv. Cirila. Zato ga pokličite na pomoč, kjer je naš jezik opešal, da mu oni seže pod pazduho, ali mu pa kaj posodi. Dalmatin je bil vodnik v pisavi najboljšima našima poznavalcema novoslovenskega jezika našega, Fr. Levstiku in p. St. Škrabcu. Zadnjemu je še sedaj.⁷⁾ Po Dalmatinu se je ravnala v slovenščini duhovščina⁸⁾ naša vse do Japeljnovega sv. pisma. Zato

1) »Ljublj. Zvon« 1890, str. 236.

2) »Dom in Svet« 1890, šte. 6. in 7.

3) »Ljublj. Zvon« 1890, str. 244.

4) »Ljublj. Zvon« 1889, str. 373.

5) Po slovensko: »Napadati napake same na sebi in se ne zadevati nikakor ob osebe, gotovo je kaj varen boj, a boj je — s senco.« In zato sem navajal primere iz raznih listov, da ne bi kdo mislil, da se bojujem zoper nekaj, česar ni. Pis.

6) Berlin 1883, Schriftsprache in Volksmundart von Prof. H. Osthoff. Str. 4.

7) »Cvetje« X. Opozorimo Slovence na znamenite in slavne platnice »Cvetja«. Podpirajte to lepo delo! Pis.

8) Prim. »Dom in Svet«, šte. 11, 1890.

so z dovoljenjem rabili Dalmatina, in njegov jezik je silno deloval na razvitek našega jezika. Kajpada ne zalenobljajmo današnje govornice, kakor tudi poleg književnih narečij, ne zametujmo drugih, tudi štajerskih in koroških ne, naj se še tako razločujejo od knjižnega jezika. Sprejemajmo iz njih besede, katerih nimata knjižni narečji, ali uravnajmo jih zmerom po Dalmatinu in knjižnih narečjih.

Naposled omenjam neko vrsto sodnikov svojih, ki si pomagajo z visokega svojega stališča z milostnimi frazami, kakor »diletant⁹⁾«, ali enakimi. Tem rečem le toliko: V vedi veljajo dokazi in nič drugega. Niti diplomi, niti naslovi me ne bodo motili. Kdor mi dokaže, da sem napak pisal, temu bodem hvaležen, bodisi profesor, bodisi diletant. Za slobodo v pisavi sem tudi jaz, kolikor je možno; le rabimo jo in »privoščimo« jo drug drugemu. (Dalje.)

Dostavek uredništva. Sploh se moramo Slovenci navaditi, da bomo lože in rajši prenašali kritiko. V tem moramo pač vsi reči, da smo preobčutljivi. Pač treba tudi ogibati se brezpotrebne ostrogi. Madež, napaka, nedostatkost se najde na vsaki stvari. Saj se trudimo vsi, vsak po svoje, za napredek naroda, torej bodimo tudi v pisavi zložni in prijatelji! — Po tem načelu se bode ravnal urednik sam, vsaj hoté ne bode žalil nikogar; prosimo tudi gospode pisatelje, da bi se po tem ravnali.

Da tudi uredništvo samo izpové, kakšno načelo mu velja za pravopis, rečemo to-le: Pravopis naš je bistveno določen, saj so ga določili pisatelji od Ravnikarja sem. Saj vemo, kako so pisale »Novice«, kako je pisal »Glasnik« in za njim drugi naši leposlovni listi. Ti so hodili po določeni poti, katere nam ne kaže popustiti, ako nečemo zaiti v zmešnjave. A kar je napačnega, kar se ne vjema z bistvenimi pravili, to treba seveda popraviti in očistiti.

Upam, da mi marsikdo pritrjuje, ko pravim, da bi se morali Slovenci ozirati vse bolj na skladnjo (sintakso). V tej se izraža pravi duh narodov, ta je posoda

9) »Ljublj. Zv.« 1890, str. 500.

ali kalup za njegovo mišljenje, v tej se izraža moč in lepota govorice. Bodisi da pišemo kakor, bodisi kaker, na tem ni toliko, (dasi je potrebno i to preiskovati), a mnogo je na tem, da pišemo

lepo, gladko slovenščino, da mislimo in pišemo v slovenskem duhu, ne pa v nemškem ali latinskem, ne zapleteno in težavno v dolgih ali trdih stavkih, ampak v kratkih, preprostih. Uredn.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige „Maticе Slovenske“ za leto 1890.

Meseca novembra p. l. je izdala »Matica Slovenska« tri knjige za leto 1890, katere obsegajo 60 pól. Toliko dosedaj še ni dala naša Matica nobeno leto svojim udom. Lepo znamenje, da je krepka, da napreduje.

I. Letopis Maticе Slovenske za l. 1890.
Uredil *Anton Bartel*. Natisnila »Narodna Tiskarna.« 8°. Str. 320. Cena 1 gld. — Knjiga obsega 5 spisov, biblijografijo in poročilo o društvenem delovanju. 1. *Andrej Turjaški*. (1557 do 1594.) Spisal *Ivan Steklasa*. (Str. 1—51.) Pisatelj priobčuje že nekaj let v »Letopisu« življenjepise slavnih kranjskih junakov. Letošnji spis ponuja več, kakor naslov obeta. Zato menimo, da bi moral biti naslov nekoliko širji, ker čitatelj prečita časi po več strani, ne da bi zvedel o junaku kaj novega. Seveda o Andreju samem ni mnogo znanega razven njegovih zmagalnih bojev. No — te nam je pisatelj natančno opisal. V mladosti je opravljal Andrej razne častne službe; l. 1589. je postal vrhovni zapovednik v Karlovcu in poslej je stal junaško na braniku proti drznemu Turčinu. Neminljivo slavo si je priboril z zmago pri Sisku (22. jun. 1593.), katera je vzela sovragom junaštvo, kristijanom pa strah pred njimi. Andrej je zlomil turški meč. Vrli zmagalec pa je že leto potem (l. 1594.) umrl, šele 37 let star. Pisatelj imenuje plemeniča Saurau-a »Zavrta« (str. 19). Paradayser-ja »Posedar-ja« (str. 37); o Eggenbergih trdi, da so bili slovenskega rodu (str. 38). Domoljubnemu Slovincu se mora ogreti srce za milo domovino, ko čita, koliko so trpeli njeni sinovi, njegovi častni pradedje. In tožnost se polasti srca, ako pomisli, kako plačilo uživa sedaj ta rod za take zasluge. — Pisatelj marljivo in uspešno nadaljuje to, česar se je svoje dni z veliko ljubeznijo lotil Parapat, kateremu pa je, žali, prerana smrt ustavila spretno pero. Ti življenjepisi bodo kedaj dober pomoček zgodovinarju turških bojev na Slovenskem. — 2. Slovenske ná-

rodne vraže in prazne vere, primerjane drugim slovanskim in neslovanskim. Spisal *J. Navratil*. I. del; 4. dalje iz Letopisa 1888, str. 132—189 (začetek l. 1885, str. 117). V tem sestavku, obsegajočem 64 strani, nadaljuje gosp. pisatelj snov, katero je prvič razpravljal v Letopisu l. 1885. Velikanske naloge se je bil v resnici lotil gosp. pisatelj, pričeni nabirati in urejevati národne vraže in prazne vere; toda temeljita izobrazba in vstrajnost premagata vse zapreke. To je pokazal gosp. pisatelj v 5 letopisih, namreč od l. 1885.—1888. in letos, ko je objavil res velike zbirke zanimivega národnega blaga, tičočega se glavnih praznikov, kakor so: Božič. Staro leto, Novo leto, Sv. trije kralji, Cvetna nedelja, Velika noč, Jurjevo, Vnebohod, Kres, sv. Rešnje Telo. Koncem svojega spisa v Letopisu l. 1888. pa je pričel popisovati vraže in prazne vere, nanašajoče se na druge praznike, in sicer po redu, kakor praznuje praznike sv. cerkev, namreč: sv. Anton pušč., sv. Pavla izpreobrnenje, Svečnica, sv. Blaž. V letošnjem Letopisu pa nadaljuje v tem redu in nam podaje bogato zbirko národnega blaga o sledečih praznikih: Sv. Valentin, pepelnica, post (veliki), sredopostna sreda, sv. Matija, 40 mučnikov, sv. Gregor, sv. Jedert, sv. Jožef, sv. Benedikt, Marije Dev. oznanjenje. 1. dan aprila, sv. Marka, sv. Filip in Jakob, sv. Florijan, sv. Urban, sv. Medard, sv. Vid, sv. Janez in Pavel, sv. Peter in Pavel, Marije Device obiskanje, sv. Ciril in Metod. — Pričakujemo, da bode gosp. pisatelj nadaljeval svojo zbirko ter nam povedal zanimive podatke še o drugih svetnikih, katerih praznike obhajamo od meseca julija do decembra. — Snov je izvrstno razvrščena, pripovedovanje v celem spisu jako temeljito. Le nekateri izrazi naj bi se zamenili, ker preveč kažejo svoj germ. ali tuji izvor, kakor: bodi vtreseno (mesto: mimogredé omenjeno), pretežna večina (m. velika večina), pod konec leta (m. proti koncu leta), z nerazuma (ne da bi vedeli zakaj) in nekateri podobni. Poleg tega se nam zdé nekako prisiljene, slovenščini nikakor prikladne zveze: po nekaterih severnih Nemcev veri, na tega svet-

nika altar, po istega duhovitega pisatelja misli, in še več podobnih. Slovenščina ne trga rada samostalnikov od predlogov. — 3. Prazgodovinska in rimska razkopavanja po Slovenskem l. 1889. Spisal prof. *Simon Rutar*. Str. 117—130. — Lani nam je podal g. prof. uvod k prazgodovinski vedi, letos pa našteva in opisuje starine, ki so jih l. 1889. izgrebli iz okrilja matere zemlje. Vse te pa dokazujejo, da je v prazgodovinski in rimski dōbi vedno isto ljudstvo prebivalo po naših planinskih zemljah, ki je sicer preživelo vse kulturne premembe, pa se vendar ni premaknilo od svojih bivališč in grobišč. Izkopine dokazujejo, da so bili naši kraji že tisoče let pred Kristusom malone tako gosto naseljeni kakor dandanašnji. Največ starinskih predmetov so izkopali na Drnovem pri Krškem, na Vačah, pri vasi Korita, kjer se nahaja vse polno železne pelne ali žindre, kar dokazuje, da so prazgodovinski prebivalci sami svoje orožje izdelovali in ga niso iz tujine dobivali. Na Trojanah je bila bogata rimska naselbina Adrans in colnija med Italijo in Panonijo. Tudi v Ljubljani so marsikaj izkopali. Mnogo obeta gradišče pri Zemonu, ki je bržkone japonsko mesto Trpo. K najvažnejšim prazgodovinskim izkopinam spadajo ostanki votlinskih prebivalcev v škocijanski jami pri Divači. V gorenjem delu, v Tominčevi jami, nahajajo se tri pepelnate plasti, katere ločijo ilnate plasti. V najnižji plasti so našli ostanke nebrušenega in brušenega kamenenega orožja, nekoliko tudi kostenege. V drugi plasti izginja popolnoma kameno orožje, in tudi kosteno je redko. Prebivalci so poznali že bron. V tretji dōbi so že rimske amfore (vrči) znane, in železno orodje navadno. V četrti plasti se nahajajo predmeti iz 4. in 5. veka po Kr. Razven imenovane je še mnogo kraških jam važnih, zlasti Terezijina jama pri Devinu. Mnogo starin so našli na Goriškem; mej njimi je posebno važnih 18 bronastih srpov iz Grgarja nad Gorico, in zaklad rimskih novcev (117) na zemljišču Crnovka.

Baron Hauser je dokazal, da je na Krnskem gradu stala še za rimskih časov neka trdnjava in morda ravno tako tudi na nasprotnem griču, kjer so pozneje sezidali gosposvetsko cerkev. Tudi na spodnjem Štajerskem so zasledili grob iz merovinške dōbe. Na Gori pri Konjicah so našli okamenel mamutov zob. Ni sicer še vse odkrito, vendar že s tem gradivom stojimo na trdnih tleh, in prazgodovinska veda je stopila že v vrsto eksaktnih znanostij. — Jezik v tej razpravici je gladek in pravilen, le naslov nam ne ugaja. Razkopavanje pomenja neko delovanje, kakor vsi glagolniki nedovršnih glagolov; torej bi bilo rimsko razkopavanje isto kakor razkopavanje, pri katerem delujejo ali katero vodijo Rimljani. — 4. Deželni stanovi kranjski od 1818—1847. Spisal prof. *Josip Apih*. (Str. 131—179.) Pisatelj nam je popisal v knjigi »Slovenci in 1848. leto«, ki jo je izdala M. S. pred dvema letoma, natančni razvoj političnega življenja med Slovenci, vzbujenega po vibarnem onem letu; tedaj stoprv so se Slovenci jeli zavedati svoje skupnosti. V tej-le razpravi nam je pa narisal »najvažnejšo pričo« zgodovine kranj-

ske dežele v dōbi tihega življenja, ki se je javljalo po odhodu Francozov s Kranjskega pa do omenjenega 48. leta, — namreč deželne stanove. Le-ti so mislili, da bodo po odhodu Francozov zopet to, kar so bili preje, »prvi člani, namestniki in zastopniki naroda, gonilna moč in sredstvo notranje uprave, posredovalci med narodom in zakonodajno oblastjo.« A na Dunaju si je za francoskih vojsk pridobil veljavo absolutiški vladni sistem, ki ni trpel nikakega posredovalca med vlado in narodom, ki je potegnil na-se upravo, finance, pravosodje itd. Dolgo so se potegovali stanovi za izgubljeno oblast in l. 1818. so dobili zakonito pravico, a le-ta pravica ni bila niti senca nekdanjih svoboščin. Zborovali so sicer še, a dosegli niso ničesar: v jednomer so ponavljali izraz vernosti in udanosti in prosili znižanja davkov. — Z druge strani pa radi priznavamo s pisateljem njihove napore za domovino, ker so dajali vladi v mnogih vprašanjih prav dobre svete. In zlasti v tem drugem oziru je prof. Apihova razprava jako poučna. Že tedaj so se namreč stanovi posvetovali o tehtnih vprašanjih, o katerih še sedaj nismo jedini, n. pr.: o ovirah ženitve in možitve, o deljivosti kmetij itd. Kakor nas zanimajo nazori stanov o teh vprašanjih, tako tudi radovedni čitamo njihove misli o šolstvu. Vitez Kalchberg je n. pr. menil, da utegne za državo celó nevarno biti, če se kmečke šole ustanavljajo v goratih krajih, ker se mora naraščaj že od mladih nog privajati težkemu delu; baron Karol Zois se je pa že tedaj izjavil, da se na Kranjskem morajo ustanoviti »samo slovenske šole, ne pa tudi nemške.« — Prav hvaležni moramo biti učenemu pisatelju, da nam je po raznih tiskanih in netiskanih virih napisal tako zanimivo sliko one dōbe. — 5. Doneski k historični slovenski dialektologiji. Spisal *Vatroslav Oblak*. (Str. 180—236.) — Hvaležni smo pisatelju, da objavlja stare spomenike slovenskega jezika, ter jih »otima pozabljenosti«, ker so znameniti za zgodovinski razvoj slovensčine sploh in posebej slovenskih narečij. V »starejših slovenskih tekstih« je lani obdeloval spiske: conf. gen. in dva prevoda vinograjkega zakonika, katerih prvi je pisan v dolensčini, poslednja dva v gorenjsčini. Skalarjev rokopis, predmet letošnje razprave, izhaja tudi iz gorenjskega govora. Iz teh štirih spiskov posnemamo, da so bila že v najstarejših časih razvita v glavnih potezah današnja narečja, in da je vpliv knjižnega jezika vedno mogočnejši. Pazno našteva pisatelj vse posebnosti jezika, točno znake gorenjskega narečja; svoje trditve in misli podpira z dokaj močnimi dokazi. Često in trezno razpravlja vprašanja, ki so ravno sedaj na dnevnem redu (piše naj se pravilneje: dvignjen, že, uže, kakor poleg koker, govori »delaw« itd.) Take stranske opazke so zeló umestne in koristne, ker vso razpravo nekako oživljajo in zanimajo vsakega. Mimogredé odgovarjam na nekatere dvombe pisateljeve: »iz« se govori v narodu, in pravilne pisave nevešči ljudje tudi pišejo »iz« v pomenu mit, cum. Naglas: »kozúc in dōh čas« je zelo razširjen. Ni-li nastal »kir« (qui) iz »ker«, in to iz »ktêr«? Vse tri stopinje rabijo še v na-

v 1. zvezku, kateri je izšel nedavno v lepi obliki (8°. Str. 64. Cena 25 kr.), podaje Tolstojevo »Djetinstvo« v Harambašičevem prevodu. Dobro bi bilo, da bi uspevala ta knjižnica, ker Hrvatom izvestno ne bi škodilo, če bi mesto nezdravega duha, katerega nabirajo iz francoskih in nemških knjig, in kateri se je počel vsiljevati tudi v hrvaško lepo knjigo, zajeli nekoliko zdrave resnobe ruskih pisateljev.

ČEŠKO SLOVSTVO.

(Piše Stjepan Z-c.)

Bogoslovna znanstvena literatura češka se je obogatila v preteklem letu s krasnim delom. To je:

»**Život na onom svētě.**« Podava abbé Eliáš Méric. Brno 1889. 8°. Cena 1 gld. 20 kr. — Delo kaže v celoti globokega misleca in učnega bogoslovca, pa tudi zvedenega modroslovca in naravoslovca. Delo je sijajen zagovor temeljnih resnic krščanskih (neumrljivost duše, večna kazen in plačilo). A ni pisano, kakor druga znanstvena dela, suhoparno in dolgočasno, nasprotno, pisano je zelo zanimivo in — kar je najvažnejše — tudi umevno. Ko je trdno dokazal, da je duša neumrljiva, preiskuje razne krive nauke o duši in naposled razlaga krščanski nauk o bodočem življenju, opirajoč se na najnovejše pridobitve v znanosti. Zato je razdeljena knjiga v tri dele. V prvem delu »Rozum a dukaz naši nesmrtnosti« (str. 1—83) pobija nauke nasprotnikov in sicer: materijalistov, pozitivistov, fatalistov, deistov idr., nadalje pobija pisatelj takozvano fakultativno nesmrtnost (t. j. ako jo človek sam hoče), dovršuje pa ta del z dokazom iz božjih lastnostij, metafizičnim in zgodovinskim. — V drugem delu »Den po smrti a hranice rozumu« (str. 85—161) govori pisatelj o znakih prave smrti, in kako je težko določiti čas nastale smrti v kljub vsemu napredku eksaktnih znanostij. Če se dokaže, da je smrt ločitev duše od telesa, vpraša se sedaj učeni bogoslovec: odkod pa pride ta duša? kam izgine? Ta vprašanja niso lahka. Potem razpravlja zanimivo vprašanje, ali so, in na katerih nebeških svetovih izven naše zemlje so razumna bitja. Pisatelj pritrjuje temu mnenju, katero zastopa poleg drugih tudi jeden izmed najodličnejših bogoslovcev in zvezdoznancev, P. Secchi, v svojem delu »o solncu«. Na koncu ocenja spiritizem. Tretji del imenuje »Učení víry« (str. 163—251). Človeški um ne sega daleč. Kateri namen mu je Bog določil, kaj bode z dušo, ako se loči od telesa — to je zastavica, katere sam ne more rešiti, ampak potrebno mu je zato razodenje božje. Pisatelj govori o duši sami in njenih močeh, o vstajenju, o poslednjih dneh zemlje, in kaj odgovarja znanost na to; posebno pobija stari in novi hilijazem. Jako prijetno je čitati o poslednjem plačilu, o lastnostih povelečanih teles, kjer se opira na nauke znamenitih bogoslovcev, osobito Tomaža Akvinskega, o sreči in slavi, katero bodo uživali dobri v neskončni ljubezni. Pisatelj zastopa tolažilno mnenje onih bogoslovcev, ki pravijo, da bode katoličanstvo rešilo veliko večino svojih vernikov. Dalje go-

vori o peklu, v kateri so vsi narodi verovali. Naposled je razprava o vicah. — To delo bode izvestno zanimalo vsakega čitatelja, širilo mu in razjasnilo obzorje. Zato je toplo priporočamo.

O bidě lidské ve prospěch chudých dítek českých škol v Brně. 1890. Cena 50 kr. — Drugo leto se že izdaje ta letnik v jako plemenit namen. Izdal ga je »dobročinní komitét dam« v Brnu, uredila Ana Hübnerova. V zborniku je zastopano mnogo odličnih pisateljev, a kar ga posebno priporoča, so sicer majhne a lepe slike mnogih pisateljev in pisateljic, kakor: Jiraska, Heritesa, akademika Bartoša, Eliške Krásnohorské, Karoline Světlé, Gabriele Preissové. Vladimira Štastnega — urednika brnskega »Obzora« idr., zraven še nekoliko lepih slik v tekstu. Snov je vzeta iz trudapolnega ljudskega življenja, kakor kaže to že naslov. Razven nekaterih poučnih sestavkov je vse drugo zabavne vsebine. Zanimivo pisana je povest E. Krásnohorské »Rukavička«, lepa tudi idilska črtica Jiraskova »Vzpomínka«, istotako je dobra Heritesova slika iz življenja »Práce«. Gladko se bere tudi »Lesní pohádka« Ter. Novákové, samo začetek kazi to basen — sama fraza¹⁾. Takih praznih fraz in neumestnih primer je tudi nekaj v »Roman-u dítěte«, a za pesen Jaroslava Hvapila »Vykřiky« (str. 80) bilo bi najbolje, da je niti v zborniku ne bi bilo, ker misel in tudi nekateri stih ne odgovarjajo plemenitemu namenu knjige. Zunanost knjige je okusna.

Nam že dobro znani priljubljeni češki pesnik Svatopluk Čeh je izdal novo pesniško delo z naslovom: »**Kratochvilná historie optáku Velikánu Velikánoviči** versem napsal Fr. C., ilustroval V. Oliva, nakl. Topič. V Praze 1890. Str. 88. Cena 85 kr. O tem delu ne bodem obširneje govoril, ker sem to storil na drugem mestu (zagrebški »Obzor« št. 165 v prilogi). Opomnim samo, da je to dobra pesniška alegorija, s katero naj bi se pokazale razne napake in razni pogreški v socijalnem in političnem življenju naroda češkega. Delo samo je dostojno velikega pesnika i po ideji i po besedi. Slike so z malimi izjemami primerne in dostojne; edino muza je neumestnejša od medicejske Venere.

Jaroslav Vrchlický, o katerem smo govorili lani v tem listu (Hořká jádra, str. 31), izdal je novo majhno zbirko izvornih sonetov, o kateri bomo povedali kaj prihodnjic.

SRBSKO SLOVSTVO.

(Piše —è.)

»Народне приповијести и пресуде из живота по Боки Которској, Херцеговини и Црнојгори.« Покупио и сложио Вук вит. Врчевић. (Narodne pripovijesti i presude iz života po Boki Kotorškoj, Hercegovini i Crnojgори. Pokupio i složio Vuk vit. Vrčević.) Dubrovnik 1890. 8°. Str. 278. Cena 1 gld. 20 kr. — Največji in najbolji naslednik slavnega Vuka Karadžića je izvestno po-

¹⁾ Glasi se: Když vynořila se naše země z neurčita a nekonečna odkázána jest k péči Motky Přírody, paní vznesené a neskonale dobrotivé. (Str. 92).

kojni Vrčević, kateri je umrl v avgustu l. 1882. v visoki starosti. On si je pridobil neprecenljivih zaslug za književni jezik svojega naroda, odbravši, kakor njegov učitelj, za temelj lepo, korenito hercegovinsko narečje; a istotako mu bode slovelo ime zaradi dragocenih zbirk narodnega blaga, katero je nabiral in izdajal vestno in marljivo, kakor malokdo. Ne bodem govoril o narodnem blagu, katero je nakopičil v raznih letnikih dubrovniškega časopisa »Slovinca«, niti o njegovih: »Narodnih satiričnih podrugacijah, gatalicah, varalica in basnih«, katere so izdane že vse po njegovi smrti: omenil bodem le zadnjo zbirko: »Narodne pripovijesti i presude«, katere so neusahljiv vrelec za poznavanje narodnih običajev, izrazov in življenja v Boki, Črnigori in Hercegovini. Vse to je opisal v malih povestih, v katerih so posebno zanimivi razgovori, katere je posnel pokojnik prav iz narodovih ust, pustivši jim prirojeno izvirnost in živahnost. Pripoveduje se tu o junaštvi onega hrabrega naroda, o krvni osveti, o dekliški otmici, o ženitvanjskih običajih, o hajdukovanju, o basnoverju in raznih dogodkih, kateri so se dogodili v zadnjih in pa v sedanjem stoletju. Čudiš se, koliko ceni ta narod poštenje; njemu je več »obraz«, kakor pa glava in življenje, in najmanja sramota in razžaljenje je često povod velikim nesrečam in prelivanju krvi. Hitro zakipi tem junakom kri, rodovini zamrzi rodovina, med njima divjá krvna osveta, in vendar jih po-

miri naposled skupščina pred cerkvijo, pokoré se razsodbi preprostih seljakov in vaških starcev, katerih izbere vsaka stranka po dvanajst. Zanimivo je proučevati pravoslovca te preproste razsodbe, katere se pa vendar odlikujejo po svojem posebnem značaju, pravici in izvirnosti. Predaleč bi zašel, ko bi hotel naštevati pojedine slučaje, samo opozoriti sem hotel nanje, Začudil sem se, ko sem čital, da v Hercegovini fantje in dekleta onega dne pred Ivanjem ulové »neku malu leteču živinico, koja se zove baburica; zavežu je noču u kraj ubrusca, da ne bi pobjela, pa kad iz doma na kupanje krenu (ob zori), stavljaju je na dlan lijeve ruke; a dok ona puži uz prste i hoče da s prsta odleti, govore: »Babe baburice, živ ti tata, živa ti mama, kaži mi, ne laži mi, od kuda ću se ja oženiti« (udati)? Proti kateri vasi odleti, iz one se bodo ženili ali možile. Kaj ne delajo istega tudi pri nas v Beli Krajini, ko govore dekleta božjemu volku (polonici): »Božji volek, božji volek, kadi se bom vdala?« — in vendar kolika daljina! Ta knjiga bode tako ostala v zgodovini, kaker razne knjige Vuka Karadžića, ker jo krasi vzoren, uprav klasičen jezik, v katerem vse mrgoli prelepih narodnih izrazov in besedij, kakeršne so se ohranile le v onem oddaljenem kraju, prostem tujega upliva, v narodu, kateri je še najbolj ohranil svoj nekdanji značaj in pravo svojstvo.

Raznoterosti.

Naše slike.

1. O prvi sliki nam ni treba tukaj govoriti. Pristavljamo le, da je glavno delo pri risanju izvršil g. S. Magolič.

2. Druga slika nam kaže **sveto družino**. Lesorez je narejen po sliki Bernartz-ovi; galvanski odtis je kupljen od tvrdke A. Pustet-ove, založnika lista »Kathol. Warte«. Slika se odlikuje s tem, da deluje s svojo preprostostjo, z malimi sredstvi. Zlasti božje dete in njega deviška mati sta izražena čudovito lepo in ljubeznivo. Slika bi se v listu videla še lepše, ako bi naslednja stran ne bila tiskana. A bali smo se naročnikom podati prazno stran.

3. Tudi o tretji sliki, ki je za nalašč za to pesem prirejena, ni nam treba govoriti.

4. Četrta slika nam kaže **soho Kačičevo** na spomeniku v Makarski. Morebiti prinese pozneje list tudi cel spomenik.

5. Peta slika je pač lahko umevna: kaže nam slikarja, ki slika Mater Božjo. Čitatelj vidi, kako dela umetelnik.

6. **Obdarjevanje kônj v Št. Jerneju** (dne 13. septembra 1890). Ta slika je narejena po fotografiji. Prizor, ki ga stavi slika pred oči čitatelju, mo-

ramo imenovati važen za našega poljedelca. Koliko se trudi naš kmet z živino! Da bi povzdignila konjerejo, deli vlada marljivim posestnikom, ki imajo lepe konje, tudi darila — premije; tako deljenje daril (obdarjevanje ali premii-ranje) nam kaže slika. Lep belec je na vrsti; njegov gospodar se pač nadeja lepega darila. A ta natančna gosposka ali komisija je našla, da spričevalo o konju ni prav v redu. (Tudi konj mora imeti spričevalo o svojem rodu — kaj ne čitatelj, čudno! Mislil si, da potrebuje samo človek rojstvenega lista). Kaj pa sedaj? Oni le blizu konja z uradnim pokrivalom se zdí jako oster človek: jako natančno gleda v list. A upajmo, da zatisne komisija eno oko in da bode naš kmet šel domov ponosno poleg obdarjenega belca, ako ne bode rajši nanj sedel.

7. Poslednja slika kaže **ljubljsko stolnico**, a poleg nje škofijsko palačo. Spodobi se, da s to cerkvijo pričenjamo naročnikom podajati slike cerkvenih in drugih stavb v naši domovini. Risarijo je priredil za naš list po fotografiji dober prijatelj. Jako natančna je. Ker je na dveh straneh, treba, da opozoré ob koncu leta naročniki bukvoveza, naj je ne poškoduje. —

Ob tej priliki podajemo nekaj zgodovinskih črtic, katere je napisal gospod prof. J. S. o naši stolnici: »Zidanje sedanje stolnice ljubljanske se je pričelo po posebnih zaslugah Jan. Antona Thalnitscher-ja¹⁾ (Dolničarja, tedanjega stolnega dekana in generalnega vikarja) l. 1701. in je trajalo 6 let; posvečena je bila slovesno dné 8. maja 1707.

Prve načrte za njo so izdelali stavbarji Karol Martinuzzi, kapucin br. Florencijan iz Milana, kranjskih stanov stavbar Milanec Franc. Ferrata, potem jako spreten in zanesljiv Mihael Samerlius (Zamrl), rodom Ljubljančan. Ker je pa ravno tedaj bival v Rimu novoizvoljeni ljubljanski škof Ferdinand pl. Künburg, obrnil se je ondi do še slavnejšega stavbarja; »varias ideas saepe memorati templi a famosissimo architecto Andrea de Puteis, vulgo Pozzo e Societate Jesu suis sumptibus formari fecit.« Narisal je tako ta veljak »ichnographiam (floris), tholum (kupolo), faciem externam auteriores (pročelje) et binas facies laterales interiores, una cum tholo duplici« — dva zares lepa načrta za kupolo — a žal, da se zaradi premalo denarja nista mogla izvršiti; namestu nju se je še le l. 1841. zidala po mojstrih Mateju Medvedu in Juriju Pajku sedanja, zunaj prególa, kupola. Po teh narisih (»juxta hoc itaque Roma transmissum prototypon«), v takrat navadnem renesanškem slogu je stavbar Franc. Ferrata 20. maja l. 1701. črte nove stolnice iztaknil, in pričelo se je takoj delo. Nadaljevala sta je Benečan Franc. Bombasius (takrat že ljubljanski meščan) in poprej omenjeni M. Zamrl. Kot polirja sta se odlikovala Pavel Jugovec in Gregor Maček.

Ako pogledaš celo stavbo, mora ti ugajati, in sicer še bolj notranjost, nego zunanost. Ako bi se bil mogel presbiterij še za eno okno daljši²⁾ napraviti, bil bi seveda to velik pridobitek za lepoto in porabo.

Naj pridenem še zgodovinske črtice o njenih prednicah; ker na tem mestu je že davno poprej stala stara cerkev svetemu Nikolaju posvečena.

Kakor nam pripoveduje v navedeni knjigi Thalnitscher (»uti traditione accepimus«), zidali so že v 7. stoletju ljubljanski brodniki ondukaj prvo cerkev v čast svojemu zavetniku sv. Nikolaju; a bila je le mala, kakor se je pri novi stavbi »ex ruderibus« opazovalo. To je namestila v 12. ali 13. stoletju romanska³⁾ ba-

¹⁾ Njegov brat J. K. dr. Ivan Greg. Thalnitscher je spisal „Historia cathedralis Ecclesiae Labacensis, cum chronologica ejusdem fabricae, veteris et novae narratione“ etc.; to knjigo hrani tukajšnji kapiteljski arhiv. Obsega 250 listov, mal. fol., in 25 podob, narisov etc. Natisnen je bil ta v mnogem obziru zanimivi spis prvič v „Laib. Diöz. Blatt“-u l. 1882.

²⁾ Stare stolnice presbiterij je bil mnogo večji. Kakor pravi Thalnitscher, je bil 65 čevljev dolg in 25 čevljev širok, torej za tretjino obširnejši nego sedanji.

³⁾ A psida desne njene ladije se dobro razvidi na florisu in tudi na stranskem obrazcu, katera je, preden so l. 1701. staro cerkev podrli, narisal imenovani Karol Martinuzzi. Tej romanski (ali k večjemu tako zvan) „prehodnji“ dobi pripada tudi podoba Izveličarjeva, katera je kot spomin nek vzdana ob zadnjem oglu sedajne stolnice, nasproti semeniškim vratom. Thalnitscher piše o nji: „Effigies proinde illa lapidi incisa, quae sacratissimum vultum Salvatoris nostri repraesentat, me hortatore eo locata fuit; cum enim omnes memorias veteris Basilicae ex incuria operariorum disjici ac

zili, ki je bila pozneje, l. 1356., prezidana v gotško (l. c. »secundum id numero fuit templum ab incolis urbis anno 1356 reaedificatum«). Ne-zgoda (požar) jo je v tej obliki zadela l. 1361. in 1386., morda tudi l. 1495. Leta 1519. so prizidali tej zgradbi še stranske kapele, in l. 1674. ji je knezoškof Jos. de Rabatta presbiterij nekoliko podaljšal.

Ker pa je konec 17. stoletja zidovje cerkveno že močno oslabele (»aedem, vetustate ruinam comminantem«), jeli so misliti na novo stavbo, ki naj bi bila večja in veličastnejša (»in ampliore et magnificentiore redigere formam«). Pri posvetovanju o tem so menili nekateri, da naj bi se cerkveno pročelje obrnilo proti trgu in veliki altar proti Ljubljani; pa marsikaj je bilo proti temu, in naposled je obveljala stara častljiva smer »ad orientem priscorum more«.

Ladija v ljubljanskem barju. Konec oktobra minulega leta so dr. Jos. Koslerjevi delavci na zemljišču blizo Črne Vasi, ko so rezali odtočno strugo, trčili ob veliko ladijo, ki je tičala pod šoto. Gospod kustos Müllner, kateremu se je naznanila najdba, dal je otrebiti znad vse ladije trebež in šoto, in prišla je na dan 28 m dolga, 5 m šir. ladija, ležeča v rujavem blatu nad polžkarico. Vrhni robovi so že moleli v šoto. Ker gospod kustos tej ladiji pripisuje visoko starost, da bi se bila namreč rabila za prevažanje po jezeru, ki se je nekdanje raztezalo med Vrhniko, Igom in Ljubljano, in to 400 ali celó 900 let pred Kristusom, zato je vredno, da jo nekoliko opišemo.

Po 60 cm vsaksebi leži 42 počeznih brun, od katerih je vsako po 4—5 m dolgo, le na koncih ladije so krajša. Na ta bruna so spodaj pribite lepo vžagane smrekove deske, po 12 m dolge, 30 cm široke in 4 cm debele. Med počeznimi brunami se dvigajo hrastovi krajniki, komaj po 40 cm visoki. Ladija je tedaj zelo plitva, primerna za vožnjo po plitvem jezeru. Po dolgem ležita dve debelejši deski, da so po njih hodili veslarji ob straneh ladije. Zbita je z drenovimi klini in deloma z železnimi žebli različne velikosti, ki so pa pravilno izdelani. Špranje med deskami so zamašene z lipovim lubjem. Vkljub temu, da je ladija plitva, nosila je zaradi svoje dolgosti lahko do 1000 stotov. G. Müllner trdi, da se je s to ladijo vozilo po jezeru izobraženo ljudstvo, in sicer za časa, ko so Etruščani po naši deželi kupčevali in iskali železne rude. Vse to je mogoče. Toda, če se pomisli, kakó da je barje ob vsaki povodni ziblje in menja, kakó da je poprej, dokler ni bilo Grubarjevega kanala, še veliko bolj pogosto in nagloma nastopala povoden, da so barjani tedaj še v ravno minulih stoletjih rabili ob času povodni rešilne ladije za-se in svoje imetje, misliti smemo tudi, da je ladija mlajša. Z večjo gotovostjo se bode dala nje starost določiti še-le po preiskavanju njene sestave in po primerjanju z drugimi enakimi najdbami. Gosp. tajnik Pirc je sicer ladijo fotografiral, a ne vidi se dovolj jasno, ker ladija dosedaj še ni bila vzdignena. Na zimo jo je zalila voda. Prihodnje pomlad morebiti ne bode več počivala pod vodo.

A. K.

muro novo imponi animadverterem, hanc unicum ex centenis, ut saltem aliquid salvum maneret, servari ac eo reponi curavi.“ Služila je prej ali kot sklepnik na oboku, ali v čelu nad vrati.

Poziv slovenskim pisateljem!

Odbor „Maticе Slovenske“ se obrača do vseh rodoljubnih pisateljev slovenskih z iskreno prošnjo, da bi čim preje tem bolje poslali kaj primernih doneskov za prihodnji „Letopis“.

Kakor letos se bodo sprejemali tudi v prihodnjem letu samo **izvirni znanstveni in znanstveno-poučni** spisi iz raznovrstnih strok človeškega znanja; vendar je želeti, da bi čestiti gospodje pisatelji svojim razpravam izbrali take predmete, ki ugajajo potrebam naroda slovenskega ter zaradi svoje splošne zanimljivosti prijajo večini Matičinih društvenikov.

Rokopisi naj se pošiljajo najpozneje do konca marcija 1891. leta predsedništvu „Maticе Slovenske“ v Ljubljani.

Po pravilih določena nagrada v „Letopis“ vsprejetim spisom se bode izplačevala, kadar bode knjiga dotiskana.

V LJUBLJANI 31. oktobra 1890.

V imenu „Maticе Slovenske“:

Prvomestnik:
Josip Marn.

Odbornik:
Anton Bartel.

Razpis častnih daril.

Da bi pospešila razvoj slovenske pripovedne književnosti, razpisuje „Matica Slovenska“ po določilih Jurčič-Tomšičeve ustanove

300 goldinarjev

častnega darila dvema povestima slovenskima, in to:

- a) 200 gld. povesti, obsezajoči najmenj 10 tiskovnih pól, in
- b) 100 gld. povesti, obsezajoči najmenj 5 tiskovnih pól.

Snov obema povestima bodi zajeta iz zgodovine ali sploh iz življenja naroda slovenskega. Obe povesti morata biti pisani takó, da po obliki in vsebini svoji ustrezata umetniškim zakonom pripovedne književnosti ter poleg tega ugodita literarnim namenom „Maticе Slovenske“.

Pisatelj, kateremu se prisodi častno darilo iz novcev Jurčič-Tomšičeve ustanove, prejme vrhu tega za svojo povest še navadno pisateljsko nagrado, katere plačuje „Matica Slovenska“ po § 15. svojega pravičnega reda po 25—40 gld. za tiskovno póló.

Rokopisi naj se **brez** pisateljevega imena pošiljajo odboru „Maticе Slovenske“

do 1. oktobra 1891. l.

Pisateljevo ime naj se pridene rokopisu v zapečatenem listu, na katerem je zapisano dotično geslo.

Večkrat se je poudarjalo, da „Matica Slovenska“ podaja svojim članom premalo leposlovnega berila. S tem razpisom hoče Matičin odbor pokazati, da ga je resna briga, po vsi svoji moči pospeševati tudi razvoj leposlovne književnosti slovenske ter članom svojim podati v roko lepo zabavno knjigo. Zatorej se pa podpisani odbor tudi nadeje, da ga bodo pisatelji slovenski podpirali v njegovem trudu ter se častno odzvali njegovemu domoljubnemu pozivu.

V LJUBLJANI 31. oktobra 1890.

Odbor „Maticе Slovenske“

P. i. naročnikom.

 IV. tečaju se bode »Dom in Svet« trudil za leposlovje in za znanstvo. V leposlovnem delu bode priobčeval razne poezije in povesti; med povestmi bode daljša »Na Samovcu« in pozneje roman »Junak sedanjega časa«; poleg teh bode objavljala list manjše povesti. Snov bode iz našega naroda, pa tudi iz velikomestnega življenja. Poleg povestij bodo v zabavo potopisi in krajše črtice iz življenja.

V znanstvenem delu bomo podajali čitateljem daljše in krajše življenjepise, popularno in zanimivo modroslovno razpravo, spis o novejšem naravoznanskem napredku, spis o lepoti v prirodi, par drugih estetičnih spisov, razpravo o pomnoževanju slik, kajpada — tudi jezikoslovne spise. — Uredništvo zatrjuje, da bodo spisi stvarni, mirni; ako ne bomo primorani odgovarjati, ne bomo se zadevali ob osebe in še natančneje bomo pazili na to, nego smo doslej. Prepričani smo, da imamo vsi narodnjaki dovolj dela za napredek narodov; zato bomo delovali pozitivno in radi vsakemu priznavali prave zasluge. Gledé na jezikoslovje ima urednik mnoge težave. Naj ne mislijo čitatelji, da ne poznamo teh in onih naukov naših jezikoslovcev, ako se po njih vedno ne ravnamo. Spis »Naše obzorje« na platnicah lanskega letnika bomo s potrebnim dostavkom nadaljevali.

Slike bodo kazale sloveče Slovence in Slovane; tako bode polagoma v listu cela vrsta (galerija) znamenitih môž. Druge slike bodo kazale lepe kraje naše domovine; zopet druge bodo imele bolj občen značaj. Za mnogovrstne čitatelje treba mnogovrstnih slik.

Trdno upamo, da bomo čim dalje tem bolj ustrezali dragim čitateljem. Prosimo pomoči duševne in gmotne.

P. i. naročnike vljudno prosimo, naj nam naznanijo natančno svoj naslov (z razločnimi črkami) in pa zadnjo pošto. Tudi jih še posebno prosimo, da bi nam oznanili vsako premembo ob pravem času. Res se čitajo mnoge premembe v časopisih, a jako mučno je iz teh poročil sestavljati nove naslove.

Ako list ne dojde ob pravem času, prosimo, da bi nam dotični naročnik takoj poslal odprto naznanilo (brez drugih dostavkov) — reklamacijo, ki je poštnine prosta.

Res mnogo neprilik se zgodi pri upravnistvu, a vselej jih res ni samo ono krivo.

Vsem p. i. naročnikom želimo prav srečno novo leto.

Uredništvo in upravništvo.